

DET FØLES GODT AT VÆRE DIG SELV

Et bachelorprojekt om kønsidentitet og normer i danskundervisningen

NOAH GRIGNI

Københavns Professionshøjskole | Læreruddannelsen

Vejledere | Sofie O. Winkler & Christina N. Runicman

Annemette Ellegaard | 10238914

Antal anslag i projektet | 64.807

Antal anslag i bilag | 5100

3. januar | 2024

Indholdsfortegnelse

Det føles godt at være dig selv	1
<i>Indledning.....</i>	<i>1</i>
<i>Problemfelt.....</i>	<i>2</i>
<i>Problemformulering</i>	<i>3</i>
Begrebsafklaring	3
<i>Ståsted og LGBTQ+</i>	<i>3</i>
<i>Kønsidentitet</i>	<i>4</i>
<i>Normer</i>	<i>4</i>
<i>Billedbøger.....</i>	<i>4</i>
Læsevejledning:	5
Del 1 Metodiske og empiriske overvejelser.....	7
<i>1.1 Videnskabsteoretiske overvejelser.....</i>	<i>7</i>
<i>1.2 Empiriske overvejelser og undersøgelsesdesign</i>	<i>7</i>
<i>1.3 Metodekritik</i>	<i>8</i>
Del 2 Teoretisk rammesætning:	9
<i>2.1 Dannelsesteori og det eksemplariske princip</i>	<i>9</i>
<i>2.2 Kønsidentitet og kønsforståelser</i>	<i>9</i>
<i>2.3 Den inkluderende skole.....</i>	<i>10</i>
<i>2.4 Individets frie ret til anerkendelse, eller.....</i>	<i>11</i>
<i>2.5 Billedbogen som dannelse og analyseobjekt i undervisningen.....</i>	<i>11</i>
<i>2.6 Pædagogisk litteraturanvendelse</i>	<i>12</i>
Del 3 Et analytisk blik:	14
<i>3.1 Analysestrategi.....</i>	<i>14</i>
<i>3.2 Analyse af empiri</i>	<i>14</i>
<i>3.3 Analyse af billedbog.....</i>	<i>18</i>
Del 4 Udviklings- og handleperspektiv	27
<i>4.1 Handletiltag - Litteraturguide til billedbogen Det føles godt at være dig selv:.....</i>	<i>27</i>
Del 5 Diskussion	29
<i>5.1 Teoretisk- og analytisk afsæt.....</i>	<i>30</i>
Del 6 Konklusion.....	31
Litteratur	33
Bilag:.....	37
<i>Bilag 1 – Undersøgelsesdesign – Empiriindsamling:.....</i>	<i>37</i>
<i>Bilag 2 – Uddrag fra Det føles godt at være dig selv:</i>	<i>39</i>
<i>Bilag 3 – Litteraturguide til Det føles godt at være dig selv – Elevhæfte:.....</i>	<i>41</i>
<i>Bilag 4 – Litteraturguide til Det føles godt at være dig selv – Lærervejledning:.....</i>	<i>45</i>

Det føles godt at være dig selv

Indledning

Når jeg tænker tilbage på min folkeskole tid, står udtryk som *tudeprins, drengepige, pigefnidder* og *tøsedreng* tydeligt i mit hoved. Kønnede narrativer, som jeg i praksis stadig oplever, som aktuelle. I danskfaget forventes det, at elevernes omgang med litteratur forudsætter en dannelsesmæssig kvalitet, og på samme tid fungerer som kilde til elevernes udvikling af både personlig og kulturel identitet (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022b). Men hvordan kan man fremme elevernes udvikling, hvis de ikke præsenteres for litteratur, som er kritisk overfor køn og normer?

I en trivselsrapport fra 2021 foretaget af LGBTQ+, kommer det til udtryk, at 45% har tænkt over deres kønsidentitet, inden de fylder 11 år, men kun 9% har lært om forskellige kønsidentiteter i skolen. Derudover fremgår det, at LGBTQ+-elever i den danske folkeskole mistrives og føler sig kede af det (Juhl, 2021, s. 24). Et andet perspektiv på, hvordan elevernes udvikling kan fremmes, forekommer hos Børne- og Undervisningsministeriet:

Når LGBTQ+-elever mistrives eller ikke er trygge ved at være åbne omkring deres LGBT-identitet, skyldes det ofte de normer for køn og seksualitet, de møder i hverdagen. Det er derfor relevant at arbejde med normer og tænke mere normkritisk i hverdagen, da vi alle, uanset køn og seksualitet, er underlagt normer. (2022a)

Ifølge Canger, skal der rettes særligt opmærksomhed mod de ord og begreber, som lærerne anvender, når de formidler køn og den adfærd, som normen forbinder med køn. Lærerne skal være opmærksomme på at udvikle kønsbevidste tilgange til allerede eksisterende litteratur såvel som nyt materiale. Canger fremhæver, at læreren, med de rette refleksionsredskaber, kan muliggøre, at eleverne udfordrer deres eksisterende kønsforståelser, samtidig med, at de oplever en mangfoldighed af kønsidentiteter i undervisningen (2018, s. 12-26).

I tidligere børnelitteratur bar indholdet ofte præg af klare anvisninger og redskaber til opdragelse, hvorimod der i nyere børnelitteratur ikke er grænser for, hvilke emner der tages op (Institut for Kommunikation og Kultur, 2019). Men på samme tid er køns- og normkritisk undervisningsmateriale

til indskoling og mellemtrin begrænset. I Danmark har billedbogen *Det føles godt at være dig selv* skabt stor debat, og så sent som i juli 2023 blev den italesat som "transpropaganda", og var genstand for bogafbrænding. Dette fordi, at dens køns- og normkritiske orientering behandler grænseoverskridende emner, som ydermere henvender sig til børn (Jensen, 2023; Skov, 2012).

Implementering af litterære værker som *Det føles godt at være dig selv* i danskundervisningen, kan repræsentere en ressource til at styrke elevernes forståelse for kønsidentitet, og samtidig udfordre og nuancere kønnede normer. Forfatteren siger om bogen: "Jeg ønskede en bog, der handlede mindre om at acceptere et barns andethed og mere om at fejre den fantastiske diversitet, der er blandt børn" (Thorn, 2022, s. 39). Spørgsmålet er så, hvordan billedbogen kan indgå i danskundervisningen på en meningsfuld måde?

Hypotesen for dette bachelorprojekt indebærer, at man ved hjælp af litteratur, kan inkludere kønsidentitet og normer i danskundervisningen og tilrettelægge det således, at elevernes forståelse styrkes, og at lærerne stilladseres og føler sig kompetente.

Problemfelt

Under min uddannelsespraktik var mit fokus at styrke elevernes dannelse, særligt med henblik på diversitet i familieformer. Elevernes interesse for ikke-traditionelle familieformer var tydelig, men samtidig erfarede jeg en mangel på viden om kønsidentiteter og normer, personligt såvel som fagligt. En filmoplevelse med lesbiske forældre afslørede elevernes forvirring omkring kønsidentitet, da eleverne fejlagtigt opfattede en kvinde som værende en mand baseret på hendes udseende. Denne episode understregede behovet for undervisning i kønsidentitet og normer, især med fokus på at støtte LGBTQ+-elever. Dette ledte til, at en medstuderende og jeg udarbejdede en lærerfaglig undersøgelse orienteret mod kønsidentitet og normers betydning i folkeskolen, herunder med henblik på LGBTQ+-elevers mistro (Ellegaard & Kristiansen, 2021).

Konklusionen fra min tidligere lærerfaglige undersøgelse fremhævede, at lærere i den danske folkeskole står over for udfordringer med at inkludere og forstå LGBTQ+-elever. Konklusionen påpegede behovet for, at lærerne kontinuerligt og eksplicit integrerer køns- og normtematikker i undervisningen, for at nedbryde kønsstereotyper (2021, s. 18).

Folkeskolens formål, min oplevelse af utilstrækkelig viden, og konklusionen fra min tidligere undersøgelse, øgede min motivation til at være en aktiv faktor i bestræbelsen på at skabe et inkluderende læringsmiljø og reducere mistro for LGBTQ+-elever. Ovenstående bestræbelser udspiller sig i dette bachelorprojekt, som tager afsæt i empiri fra min tidligere lærerfaglige undersøgelse. Empirien og konklusioner danner således grundlag for dette projekts køns- og normkritiske orientering i det videre arbejde, og som vil analysere empiriske vinkler og inkludere litteratur specificeret til danskundervisningen.

Problemformulering

På baggrund af ovenstående problemfelt samt hypotesen for dette bachelorprojekt, er problemformuleringen udformet således: *Hvordan kan man inkludere kønsidentitet og normer i danskundervisningen?*

I forlængelse af problemformuleringen, vil jeg inddrage følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvilken definition og betydning tillægger dansklærerne *kønsidentitet* og *normer* og hvordan underviser de i begreberne?
- Hvordan kan man i arbejdet med *Det føles godt at være dig selv* styrke elevernes forståelse for *kønsidentitet* og *normer*?
- Hvordan tilrettelægger man undervisning, således at dansklærerne stilladseres i at undervise i *kønsidentitet* og *normer*?

Begrebsafklaring

I følgende afsnit vil jeg redegøre for mit ståsted i relation til emnet, samt min forståelse af de begreber, som optræder i dette bachelorprojekt. Begreberne vil danne grundlag for projektets forståelse, og vil tage udgangspunkt i allerede-eksisterende definitioner. I projektet vil der løbende refereres til *begreberne*, som implicerer kønsidentitet og normer.

Ståsted og LGBTQ+

I dette bachelorprojekt arbejder jeg udfra et heteronormativt ståsted. Dette definerer Lodahl (2018) som forestillingen om, at ciskønnede heteroseksuelle er det forventelige, når det omhandler køn, og at individer med anden kønsidentitet betragtes som afvigere. Afvigerne i dette projekt

forstås som LGBTQ+- eller LGBT+-elever, som afhængigt af forfattere kan være udtrykt på forskellige måder. Begge forkortelser repræsenterer delvist samme elementer, med tilføjelse af et ekstra bogstav i førstnævnte forkortelse: *Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer*, samt symbolet +, som inkluderer andre køn og kønsidentiteter (Jensen & Gundersen, 2022, s. 9). I projektet vil LGBTQ+ fungere som min reference, da jeg ønsker at favne bredt og tilgodese mangfoldighed. LGBTQ+-elever som afvigere, skal hverken forstås i en negativ eller stigmatiserende forstand, men blot i relation til, at jeg finder det meningsfuldt at beskrive dem ud fra det, de har tilfælles, hvilket er deres afvigelse fra heteronormen (2018, s. 253-254).

Bachelorprojektets kønsforståelse tager afsæt i den socialkonstruktivistiske tilgang, som ifølge Canger, defineres ved, at ens køn nødvendigvis ikke stemmer overens med det biologisk tildelte køn. Men at det derimod er noget, som skabes i samspil med andre og i sproget (2018).

Kønsidentitet

I projektets forståelse af begrebet kønsidentitet, gør jeg brug af Juhls definition: "Kønsidentitet handler om individets egen indre oplevelse af sit køn, sin krop og sin måde at udtrykke sig selv på, f.eks. påklædning, kønsudtryk og talemåder" (2021, s. 61).

Normer

For at redegøre for projektets forståelse af begrebet normer, gør jeg brug af Madsens definition: "Normer er en samlet betegnelse for det sæt af uskrevne regler, som regulerer vores syn på, hvad der er kulturelt passende og upassende i en given social sammenhæng" (2022, s. 26).

Billedbøger

For at redegøre for projektets forståelse af billedbøger, gør jeg brug af Christensens billedbogskarakteristik i en bred ikke-normativ forståelse, som hun definerer således: "Samspillet mellem tekst og illustration, at der i billedbogen indgår et fortalt forløb, en fortælling, at billedbogen primært retter sig mod børn, at den i kraft af højtlesningen er både et verbalt, et visuelt og et oralt udtryk" (2002, s. 167-168).

Læsevejledning:

Bachelorprojektets inddeling struktureres med det angelsaksisk projektsyn som grundlag. Dette med udgangspunkt i problemformuleringen og de tilhørende undersøgelsesspørgsmåls epistemiske formål, hvor intentionen er at skabe ny viden og løse problemer (Pjengaard, 2019).

Indledning og problemfelt fastlægger berettigelse for mit valg af problemformulering og undersøgelsesspørgsmål, herunder eksplicitering af det viderearbejde med kønsidentitet og normer. Dette efterfølges af begrebsafklaring, som indledes med en præcisering af mit heteronormative ståsted i relation til LGBTQ+ og den socialkonstruktivistiske kønsforståelse (Lodahl, 2018; Canger, 2018), efterfulgt af en definition af begreberne *kønsidentitet*, *normer* og *billedbøger* (Juhl, 2021; Madsen, 2022; Christensen, 2002).

Del 1 indledes med metodisk og empirisk afsæt, hvor jeg redegør for mit videre arbejde med brug af tidligere indhentet empiri i forhold til transparens af nye undersøgelsesvinkler (Brekke & Tiller, 2014). Derefter ekspliciteres tilgangene hermeneutik og socialkonstruktivisme, som det videnskabs-teoretiske afsæt (Mottelson & Muschinsky, 2017). Herefter præsenteres og begrundes det empiriske afsæt, herunder at valg og strukturering af undersøgelsesdesign i henhold til Karpatschofs vurdering (2020). Efterfølgende redegør jeg for valg af spørgeskemakonstruktion, epistemiske formål, det etiske aspekt og validitet og reliabilitet i undersøgelsesdesignet. 1. del afsluttes med en metodekritik og en vurdering af alternative metoder (Boolsen, 2008; Mottelson & Muschinsky, 2017; Lynggaard, 2020).

Del 2 redegør for den teoretiske rammesætning, herunder anvendelsen af den kategoriale dannelsese teori, kønsforståelser og kønsidentitet (Klafki, 2011; Brøndsted & Canger, 2016). Dernæst inkluderende tiltag, Bronfenbrenners systemteori og LGBTQ+ i folkeskolen (Molbæk, 2023; Jensen & Gundersen, 2022), efterfulgt af en parallelisering af den mangfoldige anerkendelse og en rapport vedrørende LGBTQ+-elevers trivsel (Miljø & Fødevarerministeriet, 2020; Juhl, 2021). Afslutningsvis redegør jeg for billedbogens anvendelsesmuligheder, billedbogsforskning og potentialer, kategorisering af billedbøger, og litterære pædagogiske anvendelsesmuligheder (Skov, 2012; Christensen, 2002;2003; Nikolajeva, 2004; Ewers, 2001).

Del 3 præsenterer det analytiske ståsted, som sammenkobles med empiri og teori. Analysen er opdelt i to, for at sikre en systematisk behandling og præsentation af pointer og perspektiver (Boding, 2019). Analysens første del tager empirisk afsæt i et dansklærerorienteret hermeneutisk synspunkt med udgangspunkt i problemformuleringen og det første undersøgelsesspørgsmål. Anden del tager afsæt i billedbogen *Det føles godt at være dig selv* (Thorn, 2022), med fokus på problemformuleringen og det andet undersøgelsesspørgsmål. Bogens potentiale analyseres hermeneutisk med forskningsbaserede indgangsvinkler og pædagogisk litteraturanvendelse i et socialkonstruktivistisk syn, både i et elevperspektiv og i et danskundervisnings øjemed.

Del 4 indledes af et udviklings- og handleperspektiv, hvori de analyserede pointer og perspektiver sammenholdes med børnelitteraturens tendenser, empiri og teoretisk rammesætning. Derefter præsenteres et handletiltag i form af en litteraturguide til billedbogen, med udgangspunkt i problemformuleringen og det sidste undersøgelsesspørgsmål (Christensen, 2014; Thorn, 2022). Afslutningsvis redegør jeg for litteraturguidens didaktiske grundlag, herunder Teaching Learning Cycle, dialogisk undervisning og Cooperative Learning (Derewianka, 2020; Dysthe, 2005; Kagan & Stenlev, 2006).

Del 5 af bachelorprojektet indledes med en diskussion, som tager afsæt i analysernes pointer, perspektiver og potentialer, som belyses i udviklings- og handleperspektivet. Dette efterfølges af mit kritiske syn på teoretisk- og analytisk afsæt.

Afslutningsvis præsenteres projektets konklusion i del 6, som jeg baserer på pointer, potentialer og perspektiver fra et analytisk blik samt litteraturguidens praktiske anvendelse.

Del 1 | Metodiske og empiriske overvejelser

Bachelorprojektet genbesøger empiri fra min tidligere lærerfaglige undersøgelse fra 2021, hvor dette projekt søger at integrere og kontekstualisere disse resultater i en danskfaglig ramme med fokus på dansklærere på mellemtrinnet. Ved at anvende eksisterende empiri på ny og med et andet analytisk afsæt, ønsker jeg at belyse kønsidentitet og normer med en transparent og differentieret tilgang til data for at forske i emnet fra en danskfaglig synsvinkel (Brekke & Tiller, 2014).

1.1 Videnskabsteoretiske overvejelser

Dette bachelorprojekt anvender delvist en hermeneutisk tilgang, der fokuserer på dynamisk forståelse og fortolkning af et fænomen. Metoden retter sig mod at udforske humanistiske, sociale og kulturelle forhold gennem ytringer og tekster, som tillægges en speciel betydning (Mottelson & Mutschinsky, 2017, s. 44). Den hermeneutiske tilgang implicerer min forhåndsviden fra tidligere lærerfaglige undersøgelser, og sigter mod en dynamisk bevægelse sig mellem respondenternes svar og teoretisk rammesætning, for at skabe en helhedsforståelse af kønsidentitet og normer fra et dansklærerperspektiv.

Projektets anden del af analysen tager udgangspunkt i en socialkonstruktivistisk tilgang, der betragter individets erkendelse som socialt konstrueret, og hævder, at handlinger grundlæggende er påvirket af individets interaktioner i sociale sammenhænge. Socialkonstruktivismen fremhæver, at vores viden skabes gennem aktivt engagement, som muliggør udforskning af kønsidentitet og normer i danskundervisningen (2017, s. 58-59).

1.2 Empiriske overvejelser og undersøgelsesdesign

Empirien i dette projekt er primært baseret på den kvalitative metode, suppleret med spørgsmål, der tillader kategorisering og generalisering af respondenternes svar, hvilket tilføjer en kvantitativ dimension (2017, s. 114-115). Dette baseres på Karpatschofs vurdering af samspillet, som indbefatter hans oplevelse af, at troværdigheden i den kvalitative analyse øges i samspil med resultater fra den kvantitative undersøgelse (2020, s. 578). I henhold til problemformuleringens første ord, *hvor*, er jeg af den opfattelse, at det bedst kan belyses gennem kvalitative og kvantitative undersøgelser. Dette med udgangspunkt i, at den kvalitative metode illustreres med respondenternes

citater, for at fortolke og analysere dybdegående besvarelser, samtidig med, at der afdækkes konkrete data i form af tabeller og respondenttal med den kvantitative metode (Karpatschof, 2020; Lynggaard, 2020). Målet med dette bachelorprojekt er ikke at opnå et komplet resultat, men derimod skabe og belyse muligheder i et epistemisk formål (Pjenggaard, 2019, s. 61-78). Dette kommer til udtryk empirisk, idet undersøgelsesgrundlaget på forhånd er determineret til bachelorprojektets problemformulering og hypotese. Det angelsaksisk projektsyn belyses i problemformuleringen og undersøgelsesspørgsmålenes formål og intention om at skabe ny viden og løse problemer (2019).

Det hermeneutiske paradigme danner grundlag for undersøgelsesdesignets opbygning, hvilket karakteriseres ved at beskæftige sig med teori og metode i arbejdet med at fortolke menneskers handlinger (Boolsen, 2008, s. 39). Hermeneutikken i undersøgelsesdesignet udtrykker behovet for at forstå lærernes oplevelser og praksiserfaringer, i relation til kønsidentitet og normer i danskundervisningen. Med øje for det etiske aspekt i undersøgelsesdesignet, blev respondenterne oplyst om fortrolighed og anonymitet i henhold til subjektive besvarelser (2008, s. 21-41; Ellegaard & Kristiansen, 2021).

1.3 Metodekritik

Med et metodekritisk blik på den indsamlede empiri, vurderes validiteten i undersøgelsesdesignet som høj, idet de udformede spørgsmål og dansklærernes repræsentativitet afspejler de tiltænkte målinger (Mottelson & Muschinsky, 2017, s. 117). Reliabiliteten er dog en udfordring, da majoriteten af spørgsmålene besvares ud fra subjektive synspunkter og praksiserfaringer, hvilket betyder, at svarene er betingede af den enkelte dansklærer, hvilket begrænser den generelle repræsentativitet (2017, s. 147). For at øge reliabiliteten i projektet, kunne empirien have indbefattet et interview med en af dansklærerne, hvor jeg baggrund af dennes besvarelser, kunne jeg have spurgt ind til usikre fortolkninger i spørgeskemaet. I henhold til projektets begrænsede omfang, vurderede jeg dog, at interview og tilhørende analyse ville være for omfattende. Derudover kunne jeg med have inddraget litteraturguidens afprøvning i praksis i et bredere omfang. Dette blev begrænset, da den praktiserende lærer ikke havde mulighed for at implementere forløbet på et tidligere tidspunkt, og i henhold til projektets afleveringsdato, var det ikke muligt for mig at lade mit projekt vente på forløbets vurdering i praksis.

Del 2 | Teoretisk rammesætning:

I følgende afsnit præsenterer og redegør jeg for bachelorprojektets teoretiske afsæt, som danner grundlag for efterfølgende analyser, udviklings- og handleperspektiv samt diskussion.

2.1 Dannelsesteori og det eksemplariske princip

Klafki skelner mellem tre former for dannelse, den formale, den materiale og det kategoriale (2011, s. 15). Den kategoriale dannelsesteori, som vil være omdrejningspunkt for dette bachelorprojekt, fokuserer på selvbestemmelse og frihed gennem autonomi og rationalitet. Selvvirksomhed anses som kernen i dannelse, hvor individet realiserer sig selv, og får friheden til at vælge egen kønsidentitet uagtet samfundsnormer (2011, s. 32). Ifølge Klafki, er det eksemplariske princip nøglen til, at læreren udvælger undervisningsindhold ud fra elevens livserfaringer og grundviden, hvilket giver eleverne færdigheder til at forstå og håndtere deres omverden (2011, s. 17-18). Det eksemplariske princip indbefatter: *det fundamentale*, som referer til elevens fundamentale livserfaringer og *det elementære*, som refererer til elevens grundviden, der åbner op for et fagligt indhold (2011, s. 18). Ved at arbejde med udvalgt materiale opnår eleverne forståelse for begreber som kønsidentitet og normer, hvilket er afgørende for elevernes selvvirksomhed. Klafki beskriver det som følgende: "Barnet åbner sig for verden, og verden åbner sig for barnet" (2011, s. 17). Klafkis dannelsesteori og det eksemplariske princip vil jeg anvende for at drage paralleller til lærernes undervisning, elevernes forståelse for begreberne, samt i forhold til billedbogens potentialer i danskundervisningen.

2.2 Kønsidentitet og kønsforståelser

Brøndsted og Canger læner sig op ad en konstruktionistisk forståelse af kønsidentitet, hvor individets identitet formes af forskellige livsfaser og miljøer. Identiteten er i konstant udvikling, og påvirkes af inputs, interaktioner og miljø (2016, s. 67-68). Individets identitetsudvikling præges af kønsnarrativer, som ifølge Løw (2009) enten er kulturelle – *samfundets normer* eller personlige – *de individuelle oplevelser* (citeret i Brønsted & Canger, 2016, s. 73). Disse narrativer, der omhandler køn og kønsidentitet, påvirker hinanden og er gensidigt afhængige. Kønnede narrativer støtter sig ofte til både kulturelle og personlige narrativer afhængigt af konteksten (2016, s. 72-75).

”Gennem historien er spørgsmål vedrørende det essentielle køn blevet tacklet på forskellig vis, lige fra at den biologiske kønsbestemmelse var ‘den rigtige’, selvom personen kunne opleve det anderledes, til at det sociale køn var det vigtigste” (2016, s. 45). Brønsted & Canger belyser tre teoretiske tilgange til kønsforståelser: den *biologiske* tilgang, som fokuserer på fysiske træk som kønsbestemmelse, mens den *socialisationsteoretiske* ser individer som formet af samfunds- og kulturskabte normer, og sidst *konstruktivismen*, der ser køn som socialt konstrueret gennem interaktioner (2016, s. 42-53). Brønsted & Cangers forståelser for køn og identitet, samt Løws narrativer, vil jeg anvende for at definere lærernes forståelse, betydningstillæggelse og undervisning i kønsidentitet og normer og i billedbogens implementering.

2.3 Den inkluderende skole

Den tidligere tilgang, hvor eleverne tilpassede sig læringsmiljøet, er blevet erstattet af en mere essentiel tilpasning af undervisningen, læringsmetoder og miljø, for at imødekomme elevbehov (Molbæk, 2023, s. 29). ”Inklusion og inkluderende skole handler grundlæggende om at fjerne barrierer for adgang eller deltagelse og dermed sikre alle et optimalt udbytte - fagligt, personligt og socialt” (2023, s. 28). Som kommende lærer i folkeskolen er det afgørende at forstå og håndtere den komplekse elevmangfoldighed for at skabe et inkluderende læringsmiljø og minimere barrierer for deltagelse. Dette indebærer kompetencer til at kunne forstå og værdsætte forskelligheder, samt implementering af fleksible og dynamiske tilgange der understøtter elevernes udvikling og trivsel. En inkluderende tilgang kræver også en faglig opmærksomhed på at håndtere dilemmaer, herunder problematikker relateret til kønsidentitet og LGBTQ+ (Molbæk, 2023, 14-29).

Læring om kønsidentitet og normer kan ses i Bronfenbrenners systemteori, idet mikro-, ekso-, og makrosystemer påvirker elevernes udvikling, læring og muligheder (Molbæk, 2023, s. 83). På mikro-niveau er det elevernes nære kreds af forældre og lærere, der har ansvaret for at oplyse om mangfoldighed, LGBTQ+ og normer. I ekso-systemet påvirkes eleverne af skolen og medierne. I makrosystemet påvirkes eleverne af kulturelle og samfundsmæssige aspekter, som kan begrænse deres muligheder for kønsudvikling og kønsudfoldelse (2023; Jensen & Gundersen, 2022, s. 11). Jeg vil anvende Molbæk, Jensen & Gundersen for at undersøge lærernes betydningstillæggelse og undervisning i begreberne, samt i forhold til billedbogens potentiale i et elev- og lærerperspektiv.

2.4 Individens frie ret til anerkendelse, eller...

I 1989 skrev Danmark sig ind i verdenshistorien som foregangsland, da Regeringen anerkendte, at homoseksuelles rettighed og frihed skulle være en del af det danske DNA, at kærlighed ikke skulle begrænses af køn (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2020, s. 3). På trods af at Danmark som foregangsland anerkender, at individer har frihed og rettigheder til at leve udfra egen kønsidentitet, belyser en trivselsrapport fra LGBTQ+ Ungdom & LGBTQ+ Danmark, at LGBTQ+-elever mistrives og diskrimineres, og at undervisningen i kønsidentitet er mangelfuld. Blandt andet svarer en respondent:

Min tid som LGBTQ+ elev har været meget "giftig". Jeg har tit gået og gemt mig, og skjult hvem jeg er i frygt for andre folk. Jeg har tit oplevet, at der blev råbt skældsord efter mig og har endda en enkelt gang blevet truet. Min tid i skolen er bestemt ikke noget jeg kan lide. (2021, s. 22)

Citatet underbygges af, at 55% af LGBTQ+-eleverne oplever, at de mindst én gang om dagen føler sig triste og kede af det i skolen, og at 36% af LGBTQ+-eleverne ikke er åbne omkring deres kønsidentitet i skolen, på trods af, at 9/10 har tænkt over deres seksuelle orientering inden de fylder 16 år (2021, s. 20-24). Derudover fremgår det, at der er stor oplevelse af, at lærerne og pædagogernes viden om kønsidentiteter er mangelfuld, og at kun 9% af LGBTQ+-eleverne har lært om de forskellige kønsidentiteter i skolen (2021, s. 32-38). Individens frie ret og anerkendelse og trivselsrapporten, vil jeg anvende for at analysere lærernes definition, betydningstillæggelse og undervisning i kønsidentitet og normer samt i henhold til billedbogens potentialer i et udviklings- og handleperspektiv.

2.5 Billedbogen som dannelse og analyseobjekt i undervisningen

Billedbogens dannelsesmæssige aspekt i litteraturen, beskrives af Skov (2012) som et todelt dannelsesprojekt: *Dels* som en tilgang til værdier og normer på tværs af kulturer, og *dels* som en personlig rejse med en grænseoverskridende tendens, der åbner op for nye aspekter af ens egen eksistens. Derved ses dannelse ikke som en overførsel af kultur, men snarere som en proces, hvor læseren gennem litteraturen former sine egne værdier og perspektiver. Ifølge Skov er den nye billedbog kendetegnet ved, at den er genreeksperimenterende og at den opererer med tabuiserede temaer, hvorved billedbøgerne stræber efter at påvirke udefra, mens målet er, at barnet selv skaber sin egen dannelse (2012, s. 213-215).

Ifølge Christensen ser man i nogle tilfælde, at billedbogens ønske er at formidle et æstetisk udtryk til barnet, mens man i andre tilfælde ser, at billedbogens ønske er at formidle viden til barnet, hvorved billedbogen får en didaktisk eller pædagogisk karakter (2003, s. 331). Spørger man Gissel, er billedbøger underlagt den multimodale genre (2016), idet billedbogen bruger to modaliteter som repræsentationsformer, tekst og billede. I henhold til Christensen (2003), kan det diskuteres, hvorvidt billedbogen er, eller skal kategoriseres som en genre. I stedet argumenterer hun for en bred ikke-normativ forståelse, hvor de forskellige funktioner belyses, fremfor en genrespecificering.

Baggrunden for Christensens definition af billedbøger, findes i en række karakteristika, formuleret som indgangsvinkler til analyse af billedbøger: *ikonotekst, analyse af fortællerens narrative forløb i tekst og billeder, analyse af synsvinkel- og fortællerforhold, analyse af sprog og stil i tekst og billeder samt billedbogens fortællinger* (2002, s. 169-185). I henhold til billedbøgers samspil mellem tekst og billeder, ekspliciterer Nikolajeva fem kategoriseringer, hvorved samspillet kan defineres: *den symmetriske*, som omfatter parallelle historier, *den kompletterende*, hvor tekst og billeder supplerer hinanden, *den ekspanderende eller forstærkende*, hvor teksten forstærker billederne/illustrationerne, *den kontrapunktiske*, hvor billeder og tekst udfordrer hinanden, og *den modstridende eller ambivalent billedbog*, der skaber konflikt og forvirring (2004, s. 26). Skovs litterære dannelsesproces, Christensens analytiske indgangsvinkler og Nikolajevas kategoriseringer vil jeg anvende for at undersøge billedbogens potentialer i et elev- og undervisningsperspektiv.

2.6 Pædagogisk litteraturanvendelse

Ewers baserer sit pædagogiske synspunkt på, at børnelitteratur kan anvendes med både undervisnings- og personlighedsdannelsesformål, uden at miste sit litterære værd (Christensen 2003, s.47). I henhold til børnelitteraturens pædagogiske anvendelsesmuligheder, opstiller Ewers tre former, herunder A-formen, som har til formål at træne og udvikle evner, færdigheder og kompetencer. B-formen, som har til formål at formidle bestemte vidensfelter, herunder værdier, normer og adfærdsforskrifter. Efterfulgt af C-formen, som indebærer opdragelsesmæssig litteraturanvendelse, som retter sig mod individer i deres helhed (Ewers, 2001, s.181). I analysen vil jeg anvende Ewers' litterære anvendelsesmuligheder for at undersøge billedbogens potentialer i danskundervisningen samt undervisningens tilrettelæggelse i udviklings- og handleperspektiv.

Citat fra respondent:

Dels har jeg planlagt forløb, der specifikt omhandler køn og identitet. Dels søger jeg at implementere kønskritiske materialer og tekster i min øvrige undervisning, hvor det kan give mening. (bilag 1, spg. 10)

Grigni, N. (2019). *feelgood.7.COMP.jpg* / books. Noah Grigni - Freelance Illustrator - They/Them. Brugt med tilladelse fra illustratør.

Del 3 | Et analytisk blik:

3.1 Analysestrategi

Det analytiske blik er opdelt i to, hvor første del, med et hermeneutisk afsæt undersøger, hvordan lærerne definerer køn, hvilken betydning de tillægger kønsidentitet og normer, samt deres tilgang til undervisning i kønsidentitet og normer baseret på indsamlet empiri. Formålet er at undersøge og afdække potentiale og eventuelle mangler i undervisningen om kønsidentitet og normer, som danner grundlag for anden del i et analytisk blik.

Anden del omfatter en analyse af den køns- og normkritiske billedbog *Det føles godt at være dig selv* med et hermeneutisk afsæt, for at afstemme dens potentiale i danskundervisningen, herunder med fokus på at styrke elevernes forståelse af kønsidentitet og normer. Derudover analyseres billedbogens didaktiske muligheder i med afsæt i et socialkonstruktivistisk syn. Dette med henblik på billedbogens implementering, tilrettelæggelse og stilladsering i danskundervisningen.

3.2 Analyse af empiri

Med udgangspunkt i indsamlet empiri, vil nedenstående hermeneutiske analyse kvalitativt tage afsæt i respondenternes synspunkter og praksisoplevelser og kvantitativt tage afsæt i konkrete tal. Empiriindsamlingen består af 30 respondenter, som differentieres ved at arbejde med målgrupperne: børnehaveklasse, indskoling, mellemtrin og udskoling. Analysens undersøgelse af citater og synspunkter er afgrænset til at vedrøre dansklærere på mellemtrinnet.

3.2.1 Definition og betydningstillæggelse af køn

I undersøgelsesdesignets 6. spørgsmål: "Hvordan definerer du køn? Beskriv gerne hvilke umiddelbare tanker du har" (bilag 1, spg. 6), kommer det til udtryk, at alle dansklærerne har forskellige definitioner på køn. "Ud fra biologisk køn og kønslig fremtræden." (bilag 1, spg. 6) og "En kvinde og en mand, om man er født som det eller ej, eller bliver det. Jeg ha meget svært ved at forholde mig til en mellemting og tror at det er et fåtal som har det sådan" (Bilag 1, spg. 6). I begge citater belyses det, at pågældende respondenter trækker paralleller til den biologiske kønsforståelse, idet de definerer køn som biologi og ud fra de fysiske kønstræk (Brønsted & Canger, 2016, s. 41). I henhold til Regeringens mål om, at samfundet skal møde alle med respekt, og reducere mistrivsel og utryghed,

kan respondenternes besvarelser analyseres som en faktor i elevernes mistrivsel, da respondenterne ikke anerkender kønsidentiteter (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2020; Juhl, 2021).

”Kønsbegrebet er en svær størrelse at definere præcist, da der i en moderne kønsforståelse findes mange forskellige måder at identificere sig på i forhold til køn. Dog vil jeg påstå, at ens kønsidentitet er noget personligt, som man selv bestemmer - om end der kan være mange udefrakommende kræfter, der har eller ønsker at have indflydelse på individets frie valg” (bilag 1, spg. 6).

I ovenstående citat belyses det, at respondenterne definerer køn i en socialisationsteoretisk tilgang, idet respondenterne refererer til de udefrakommende faktorer. I dette tilfælde kan faktorerne analyseres som de samfundsmæssige strukturer og normer i individets makrosystem, og som har indflydelse på kønssocialiseringen (Molbæk, 2023, s. 84). Derudover kan ovenstående citat også belyse den konstruktionistiske kønsforståelse, idet respondenterne skriver, at den moderne kønsforståelse indebærer flere måder at identificere sig selv på, hvilket konstruktionismen underbygger i form af at køn er et dynamisk fænomen, som er afhængig af interaktion, tid og sted (Brønsted & Canger, 2016, s. 41-53).

Køn er primært biologisk. Mænd er udstyret med mandlige kønsorganer og et XY kromosom. Kvinder har kvindelige kønsorganer og har XX kromosom. Derimellem ligger en lille minoritet af personer født med kromosom mutationer og/eller med misdannede kønsorganer (Intersex personer). Udover det biologiske knytter der sig nogle socialt-konstruerede forestillinger og kønsroller tilknyttet mænd og kvinder og hvad der betragtes som maskulint og feminint. Disse er foranderlige og har ændret sig gennem historien og i forskellige kulturer og derfor er de fleste af disse forestillinger om hvad der er maskulint og feminint ikke naturgivne sandheder. (bilag 1, spg. 6)

I ovenstående citat belyses det, at respondenterne overordnet definerer og vurderer køn som et biologisk fænomen, men refererer til minoriteter, som defineres ud fra den konstruktionistiske tilgang, som ifølge Brønsted & Canger indebærer, at den kulturelle kontekst udgør en faktor i individets opfattelse af eget og andres køn, og at køn forstås som en social konstruktion. Derudover kan

respondentens besvarelse også analyseres i den socialisationsteoretiske kønsforståelse (2016, s. 46-49), idet respondenterne beskriver, hvordan socialt konstruerede forestillinger og kønsroller kan påvirke individets identitetsproces i den tertiære socialisering, herunder kultur og normer, som optræder i individernes makrosystem (Molbæk, 2023, s. 84). Derudover kan Løw's kønsnarrativer belyses i form af de "socialt-konstruerede fortællinger" i citatet. Her belyses de kulturelle- og personlige narrativer, som påvirker individets kønsidentitetsproces, i form af fælles fortællinger og omverdensforståelser (Løw 2009, citeret i Brønsted & Canger, 2016, s. 73).

3.2.2 Undervisning i kønsidentitet og normer

I henhold til spørgsmål 8 i undersøgelsesdesignet "I hvor høj grad mener du, at det er vigtigt, at der undervises i kønsidentitet og normer i folkeskolen?" (bilag 1, spg. 8) belyses det, at 76,7% af respondenterne finder det vigtigt at undervise i kønsidentitet og normer, hvilket underbygges af uddybende besvarelser i spørgsmål 9: "Hvorfor/hvorfor ikke?" (Bilag 1, spg. 9), svarer en respondent:

Det vigtigt at eleverne får en forståelse for at mange af de opfattelser og "kasser" vi tager for givet ikke er naturgivne sandheder men social konstruerede og kulturelt betingede. De skal forstå at det er okay ikke at passe ind i disse kasser og som en del af folkeskolens formål om at være demokratisk dannende og præget af frisind skal eleverne også lære om dette i forhold til at opmuntre til et tolerant menneskesyn. (Bilag 1, spg. 9).

Derudover svarer en anden respondent: "fordi der vil sidde i elever i klassen, som på et eller tidspunkt ikke føler, at de passer ind i kasserne ... derfor er det vigtigt at fortælle dem, at der er andre kasser, du kan passe ind i" (bilag 1, spg. 9). I begge besvarelser anerkendes betydningen af kønsidentitet og normers eksplicite inkludering i undervisningen, med reference til folkeskolens formål. Citatet kan også analyseres i henhold til Klafkis rationelle selvvirksomhed, selvbestemmelse og elevernes emancipation, idet respondenterne beskriver vigtigheden i, at eleverne har viden om, at samfundets normer ikke er naturgivne sandheder (2011, s. 15-32). Samtidig kan den eksplicite undervisning, i henhold til Løw, også være støttende, i relation til elevernes frigørelse fra de socialt konstruerede og kulturelt betingede normer og kønsnarrativer (Løw 2009, citeret i Brønsted & Canger, 2016, s. 73).

I citatet fra empiriindsamlingen: "For at sætte fokus på forskellighed og anerkende at elever er forskellige" (bilag 1, spg. 9) belyses det, at betydningen består i at sætte fokus på og anerkende de forskelligheder, som eleverne besidder. Som lærer er det derfor vigtigt at være opmærksom på og udnytte de forskelligheder, som eleverne besidder, og ifølge Molbæk, kan lærerens opmærksomhed bevirke et udviklende og dynamisk læringsfællesskab (2023, s. 16). Derudover vil en anerkendende tilgang kunne være medskabende i at støtte elevernes alsidige udvikling og trivsel, herunder med fokus på LGBTQ+-elever (2023, s. 19). I henhold til LGBTQ+-elevers trivsel, ville inkluderende tiltag kunne reducere mistrivsel for de 24% elever, som ikke kan lide at gå i skole (Juhl, 2021, s. 22-23). En anden respondent svarer:

Jeg synes det er vigtigt - men jeg mangler måske lidt mere viden om emnet... Det er et svært område at bevæge sig i og jeg synes man skal være relativ klar i spytet omkring de forskellige køn, da der kan sidde elever og føle sig stødt eller ramt, hvis man siger noget 'forkert'. (bilag 1, spg. 9.16)

I citatet kommer det til udtryk, at respondenterne finder eksplicit undervisning vigtig, men føler sig ikke kompetent nok til at undervise i begreberne. Her kan det analyseres, hvorvidt det overhovedet er dansklærerens individuelle ansvar at indhente viden. Ifølge Børne- og Undervisningsministeriet (2022a) er det ledelsens ansvar, at lærere og pædagoger har viden om LGBT+ og mangfoldighed, herunder i forhold til køn, seksualitet og kønsudtryk. Ovenstående citat kan også sættes i relation til trivselsrapporten af LGBTQ+-elever, hvor det fremgår, at kun 9% har lært om forskellige kønsidentiteter i skolen, og kun 2% af eleverne oplever, at deres lærere har viden om forskellige kønsidentiteter (Juhl, 2021). Lærerens kompetencer skal underbygges af teoretiske tilgange og aspekter i forhold til at kunne undervise i LGBTQ+, hvorfor det påhviler læreren at udvælge fundamentale materialer, som kan understøtte elevernes forståelse for kønsidentitet og normer meningsfuldt. Den anerkendende tilgang og meningsfulde materialer, skal sikre, at de afvigende elever ikke føler sig ramt (Klafki, 2011; Molbæk, 2023).

I undersøgelsesdesignets 10. spørgsmål "Hvordan underviser du emnerne kønsidentitet og normer?" fremgår det, at kun 9 ud af 30 respondenter aktivt underviser i begreberne (bilag 1, spg. 10). En dansklærer fortæller: "Dels har jeg planlagt forløb, der specifikt omhandler køn og identitet. Dels

søger jeg at implementere kønskritiske materialer og tekster i min øvrige undervisning, hvor det kan give mening” (bilag 1, spg. 10). En anden dansklærer fortæller derimod: ”Jeg underviser ikke i det som sådan ... ved klassemøder taler vi tit om ligestilling og retten til at være den man er. Der passer det naturligt ind at tale om...” (bilag 1, spg. 10) fremgår det, at lærerne har eks- og implicite tilgange til implementering af kønsidentitet og normer. Her kan lærernes manglende implementering analyseres som værende en negativ faktor, da undervisning i begreberne, ifølge Molbæk, være med til at reducere LGBTQ+-elevers barrierer for deltagelse, og styrke elevernes udvikling (2023, s. 83). I relation til lærernes tilgange og i en mikrosystematisk forstand, kan det ses som lærernes ansvar at inkludere køns- og normkritiske materialer. Her kan det belyses, at lærerne ikke lever op til deres ansvar, idet de ikke eksplicit imødekommer undervisning i begreberne, og anerkender mangfoldighed i folkeskolen. Dette underbygges af, at det er lærernes opgave at repræsentere grundskolen og dens mission om at sikre mangfoldighed, herunder med et vedvarende fokus på LGBTQ+, normer og ligestilling (Molbæk, 2023; Jensen & Gundersen, 2022, s. 9).

3.3 Analyse af billedbog

Som analytisk afsæt i en hermeneutisk forståelse af billedbogen, har jeg udvalgt følgende af Christensens analysekategorier: *budskab, ikonotekst, synsvinkel- og fortællerforhold samt sprog og stil* (2002;2003), suppleret af Nikolajevs *kategorisering af billedbøger og samspil mellem tekst og billeder* (2004). Afslutningsvis gør jeg brug af Ewers’ pædagogiske tilgange til litteraturanvendelse, for at analysere billedbogens potentiale i undervisningen, i relation til en socialkonstruktivistisk læringsstil (2001; Mottelson & Muschinsky, 2017).

Billedbogen *Det føles godt at være dig selv*, skrevet af Theresa Thorn, og illustreret af Noah Grigni (2022) har ingen sidetal, hvorfor jeg har valgt at kalde siden efter forord for s. 1. Analyse og referencer af billedbogen foregår fra forord, til og med illustratorens notater på s. 36. Analyserede opslag og sider fra bogen forefindes i bilag 2.

3.3.1 Budskab

Budskabet i billedbogen fremgår af bogens bagside, som oplyser, at kønsidentitet er flydende og kan forandres over tid og i sociale situationer, hvilket er ok, og at man er elsket uanset sin kønsidentitet. Budskabet formidles gennem hele bogen i formidlingen af, at man er elsket uanset, og at der

ikke findes én bestemt tilgangsvinkel til kønsidentitet på trods af biologi og normer (Thorn, 2022). Budskabet underbygges også af Klafkis kategoriale dannelsese teori (2011, s. 32), herunder selvvirk-somhed. Dette belyses i teksten på s. 25-26 (Thorn, 2022):

hvor det udtrykkes, at alle individer skal fejre og omfavne sit sande jeg, med retten til selv at defi-nere eget køn og kønsidentitet. Billedbogen er en eftertænksom fortælling, om at anerkende for-skellige kønsidentiteter og processen i til at opnå emancipation og selvbestemmelse (Klafki, 2011, s. 33).

3.3.2 Billedbogens ikonotekst

Billedbogens samlede udtryk, herunder tekstbegreb, fysisk udformning og narrativt forløb, som Christensen definerer som *ikonoteksten* (2002;2003), er grundlag for samspejlet mellem to semioti-ske koder, tekst og billeder. I billedbogen skaber de semiotiske koder en balanceret indgang til ac-cept og forståelse af forskellige kønsidentiteter (2003, s. 231). Dette kan være medvirkende til at danne unge læseseres empatiske følelse, mangfoldig inklusion og selvsikkerhed i egen identitet (Klafki, 2011, s. 33). Dette kan eksemplificeres på s. 7:

hvor teksten fortæller om forskelligheder, mens illustrationerne viser 12 individer, som alle er forskellige, hvad angår udseende, partner og beklædning (Thorn, 2022).

Bogens fysiske udformning er kvadratisk, farverig og fuld af indtryk. For- og bagsiden er udført som illustrationer, der udtrykker samspillet mellem tekst og billeder (Thorn, 2022):

På bogens forside ses en farverig illustration af de karakterer, som optræder i billedbogen. Ifølge Christensen, har samspillet til formål at tiltrække modtagerens lyst til at udforske bogen (2002, s. 171-172). Derudover fremgår bogens informationer, herunder titel, forfatter, illustrator, oversætter og forlag på forsiden. På bagsiden fremgår billedbogens budskab: "Nogle personer er drenge. Nogle personer er piger. Nogle personer er begge dele, ingen af delene eller et sted midt i mellem. Uanset din kønsidentitet, er du lige præcis, som du skal være. Og du er elsket!" samt et resume af bogens indhold og budskab. Billedbogen repræsenterer det, som Skov (2012, s. 210) definerer som den nye udvikling i billedbøger, idet indholdet udfordrer de stereotype fremstillinger om køn, og behandler grænseoverskridende emner. Dette ses eksempelvis i samspillet mellem tekst og billede på s. 3 (Thorn, 2022):

hvor teksten fortæller, at hun er en transkønnet pige, men at hun faktisk er født som dreng, og billedet illustrerer en pige i lyserødt tøj og med langt hår.

Fortællerens narrative forløb strækker sig over 28 sider, og præsenterer fire børn, med forskellige kønsidentiteter. Billedbogen dykker ned i børnenes følelser og oplevelser, relateret til deres kønsidentiteter. Bogen beskæftiger sig med en kombination af en narrativ og informativ tilgang (Johansson & Ring, 2018), idet tekst og illustrationer er udformet for at formidle et æstetisk udtryk, men på samme tid også formidler viden. Ifølge Christensen (2002) opnår billedbogen på den måde

pædagogisk og didaktisk karakter. Den narrative tilgang udtrykkes ved, at illustrationerne sætter scenen for handlingen, og formidler karakterernes ydre og indre (2002). Dette eksemplificeres ved, at tekst og billeder præsenterer den transkønnede pige Rosa, og udforsker hendes personlige oplevelse i det narrative forløb. Den informative tilgang udtrykkes i bogens pædagogiske formidling og forklaring af forskellige begreber, der relaterer sig til kønsidentitet (2002, 168).

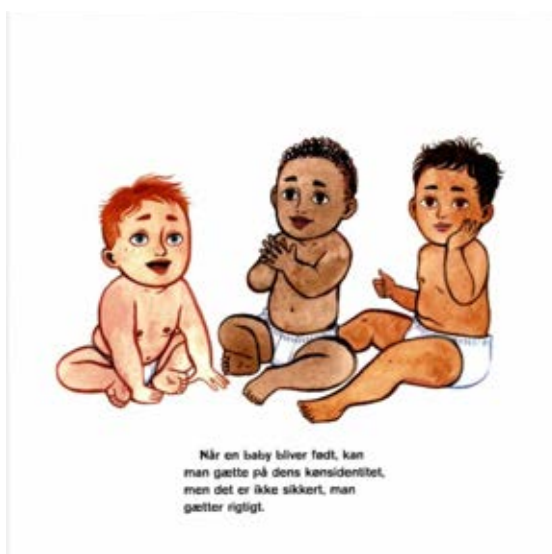
3.3.3 Kategorisering af samspil i tekst og billeder

Det æstetiske og pædagogiske udtryk kommer det til syne i bogens samspil mellem tekst og billeder, som blandt andet går under Nikolajevas kategorisering (2004, s. 26): kompletterende billedbog, hvor tekst og illustrationer udfylder hinandens huller eller supplerer hinanden. Dette gør sig eksempelvis gældende på s. 14, hvor teksten informerer om kønsidentiteten nonbinære, mens billedsiden er illustreret med glade børn, som leger og alle er inkluderede (Thorn, 2022):

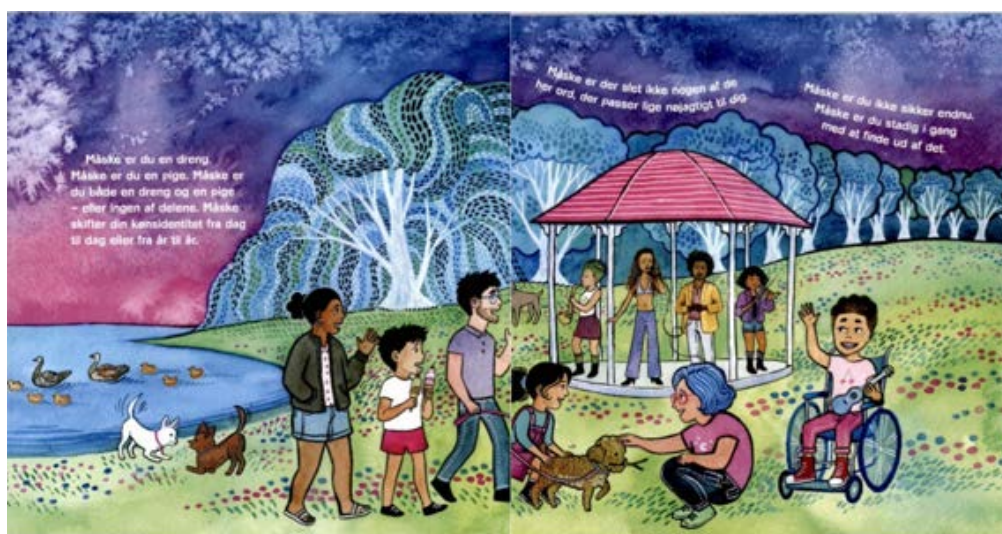
Den kompletterende kategori udtrykkes, da illustrationen fremmer en dybere forståelse af de børn, som ikke passer ind i de samfunds- og normprægede kulturelle narrativer om køn, men stadig er accepteret og inkluderet i et fællesskab, som refererer til de personlige narrativer (Løw, 2009, citeret i Brøndsted & Canger, 2016; Molbæk, 2023).

Endnu et eksempel på teksten og billedets kompletterende samspil ses på s. 20 (Thorn, 2022):

Her kompletterer illustrationen teksten, da teksten refererer til en kønsantagelse, hvor illustrationen supplerer teksten, idet det ikke fremgår, hvorvidt blebørnene på billedet er drenge eller piger, hvorpå illustrationen udfylder tekstens tomme plads (Nikolajeva, 2004, s. 26).

Billedbogen indgår også i Nikolajevas kategori (2004): ekspanderende eller forstærkende billedbog, som underbygges af illustratorens bemærkning: "Nu illustrerer jeg for at forbinde mig til fællesskabet, fejre min queer robusthed og for at omfavne en radikalt inkluderende fremtid" (Thorn, 2022, s. 36). Ligeledes kan tekstens forstærkning af illustrationen eksemplificeres på s. 25-26:

I dette eksempel bliver det det forstærkende samspil udtrykt ved, at illustrationen implicit skaber en inkluderende atmosfære, uagtet at alle børnene har forskellige udseende og kønsidentiteter.

Den ekspanderende og forstærkende kategorisering forekommer også på s. 21-22, hvor Rosas taleboble fortæller: "Jeg ved godt, at I tror, jeg er en dreng, men jeg er faktisk en pige" (2022, s. 21), mens billedet viser Rosa, som står overfor sin familie, og fortæller, at de havde taget fejl. Efterfulgt af teksten: "Ups! Rosa havde hele tiden været en pige. Hendes forældre vidste det bare ikke" (2022, s. 22), hvor billedet illustrerer, at familien står og omfavner hinanden, hvilket tilføjer en forstærkende følelse af bogens budskab.

Samspelet mellem tekst og billede kan også belyses i den konstruktionistiske kønsforståelse, hvor køn er dynamisk, og praktiseres og skabes i interaktion (Brøndsted & Canger, 2016, s. 61). Dette udtrykkes i teksten: "... måske er du stadig i gang med at finde ud af det" (2022, s. 26), samt at de portrætterede individer befinder sig i en social kontekst (2016, s. 61).

3.3.4 Synsvinkel- og fortællerforhold

Billedbogen anvender hovedpersonen Rosa, og hendes synsvinkel i tredje person. Ved denne synsvinkel, iscenesætter forfatter og illustrator Rosas tanker, følelser og oplevelser i henhold til budskabet om at acceptere og inkludere alle, uanset kønsidentitet. Dette valg af fortælleteknik gør, at modtageren kan forstå, føle og indleve sig ind i karakterernes oplevelser (Christensen, 2003, s. 105).

Billedbogen henvender sig ikke udelukkende til børn, men også til de personer, som befinder sig i børnenes mikrosystem, herunder forældre og fagpersoner, som læser bogen sammen med eleverne (Molbæk, 2023, s. 83). Ifølge Christensen (2002, s. 176) henvender forfatterne i billedbøger sig ofte til både børn og voksne, idet de er opmærksomme på, at begge grupper er til stede som læsere under højtlesningen. På den måde, bliver personerne i børnenes mikrosystem de implicitte læsere og modtagere af billedbogen (2002). Dette kan underbygges af forfatterens ønske om bogens potentielle muligheder i en familiesamtale om køn (Thorn, 2022, s. 35). Derved kan modtagere også ses som de eksplicitte voksne, eksempelvis fagpersoner eller forældre, som har brug erfaring, mangler kompetencer eller spejling. Dette kan underbygges af oversætterens forord: "Da jeg sprang ud til min omgangskreds som nonbinær var der mange af mine bekendte, der bad om ressourcer på dansk til at lære mere om transkønnethed og ikke-binære køn" (Thorn, 2022).

Billedbogens budskab og de tanker og følelser, som børnene har, kan i en vis grad belyses til at have et didaktisk og pædagogisk sigte, hvorfor bogen også henvender sig til den voksne modtager. I bogens fortællinger om kønsidentiteter kan sigtet belyses, idet formålet er at formidle viden og lære børn at kunne agere køns- og normkritisk (2002, s. 168). Bogens eksplicitte indhold lægger op til efterfølgende bearbejdning og samtale, hvilket kan fremme dialogen for eleverne indbyrdes og i det fælles klasserum (2002;2012). Dette med blik for, at billedbogen formidler og udfordrer de stereotype forestillinger om køn og normer (2012, s. 210).

3.3.5 Sprog og stil

Billedbogen går på opdagelse på en umiddelbar og ærlig måde med, hvor forskellen mellem begreberne *kønsidentitet* og *tildelt køn* bliver forklaret i børnehøjde, og skaber mangfoldighed trods forskellighed (Thorn, 2022). I takt med at elevernes ordforråd og begrebsviden udvides, øges elevernes forståelse for andres og elevernes egen identitet (Christensen, 2003). Prosateksten består af korte sætninger, og sprogbruget er konkret, forklarende og anerkendende (2002). Samspelet mellem tekst og billeder understøttes af Thorns børnevenlige sprog og Grignis idylliske og farverige illustrationer, og opnår et homogent udtryk (2002, s. 180). Stilen i billedbogen domineres af illustratorens ekspressive udtryk, hvilket kommer til udtryk i de mange farver og indtryk. Ifølge Christensen (2002, s. 181-182) kan illustratorens ekspressive udtryk forklares med behovet for at skabe sit eget udtryk. Dette kan underbygges af illustratorens bemærkning ”Jeg illustrerede denne bog, fordi det er en ressource, jeg ville ønske, jeg havde haft som barn. Sprog er magt” (Thorn, 2022, s. 36).

Billedbogens stil normaliserer forskellige kønsidentiteter, og betoner vigtigheden i, at det er ok at være sig selv, selvom man ikke følger den gængse norms kønsopdeling (Christensen, 2002; Thorn, 2022). Bogens litterære stil kan defineres som det, Nikolajeva kalder *hverdagshistorier*, karakteriseret ved didaktiske undertoner og tilknytning til børns livsverden (2004, s. 60). Dette aktualiseres i Thorns udlægning af børnenes situationer og følelser, som børnene oplever, og som kan være appellerende til læserens livsverden (2004;2022). De didaktiske undertoner gør sig gældende i Thorns formidling af kønsidentitet, idet formålet er, at eleverne skal opnå viden, og efterfølgende tale, reflektere og diskutere (Skov, 2012).

3.3.6 Ewers' pædagogiske anvendelsesmuligheder

I henhold til implementering af *Det føles godt at være dig selv* i danskundervisningen med udgangspunkt i Ewers' A-form, kan billedbogen anvendes til at styrke elevernes sproglige kompetencer ved at introducere komplekse køns-, følelsesmæssige- og pronomenuddtryk (Skov, 2012, s. 215). Her kan læreren gøre brug af bogens ekstra ressourcer: "Begreber, der er værd at kende" og "Pronominer er vigtige" (Thorn, 2022, s. 29 & 30), hvilket vil styrke elevernes sproglige udvikling, samt elevernes personlige- og kulturelle identitet i samspil med æstetisk litteratur (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022b; Ewers, 2001). Billedbogen kan medvirke til, at elevernes læsefærdigheder styrkes, ved at de skal tolke og forholde sig til komplekse emner. Derudover kan bogen bruges som et værktøj til at fremme elevers sprogforståelse og udvikle deres evne til at analysere, beskrive og forstå komplekse emner som følelser, køn og mangfoldighed (2012;2001).

I forhold til B-formen, kan billedbogen bruges som et redskab til at introducere grænseoverskridende emner (2012). Disse beskriver Ewers som de moraldidaktiske funktioner, i og med at eleverne skal opnå kompetencer til at favne og fejre individuelle identiteter (2001, s. 182). Ved at udforske bogens budskab om identitet og accept, kan læreren rammesætte en debat eller diskussion, eksempelvis om kønnede ord, forskelligheder, inklusion. På den måde viderebringer læreren værdier og adfærdsforskrifter, som anerkender forskellighed, med øje for køn- og normkritik (2001;2012). Ifølge Ewers opfordrer B-formen til, at eleven tilegner sig konkret viden, og accepterer bestemte værdistokke, gennem arbejde med norm- og adfærdskodekser. Derved kan billedbogen medvirke til at skabe et normkritisk syn, der fremmer mangfoldighed (2001, s. 182).

I Ewers' C-form, kan billedbogen ses som en støttefaktor i elevers individuelle udvikling, idet bogen introducerer et rum, som tillader elever at reflektere over egen identitet og følelser (2001). Bogen kan bruges til at facilitere samtaler, der styrker elevernes selvforståelse, selvtilid og forståelse for mangfoldighed. En øvelse kan indbefatte arbejdet med Rosa i billedbogens narrative forløb, som orienterer sig mod Ewers' betegnelse af individets karakter-, personligheds- og identitetsdannelse (2001, s. 183). Ligeledes kan bogen bruges som redskab i at skabe et inkluderende miljø, som tilgodeser alle forskelligheder (Molbæk, 2023). På den måde støttes elevernes alsidige og personlige udvikling, idet de opnår viden om forskellige kønsdiversitet og kan samtale om, hvordan man opfører sig i et mangfoldigt klassemiljø (Børne- & Undervisningsministeriet, 2022b; Skov, 2012).

Del 4 | Udviklings- og handleperspektiv

Med projektets epistemiske formål, teoretiske afsæt og ovenstående analyser som grundlag, vil jeg i dette afsnit præsentere et udviklings- og handleperspektiv i form af et handletiltag. Handletiltagets formål er at belyse, hvordan elevernes forståelse kan styrkes, og hvordan dansklærerne kan stilladseres i at undervise i kønsidentitet og normer. I første del af analysen, blev lærernes udfordringer identificeret. Disse i form af manglende undervisning i kønsidentitet og normer, manglende kompetencer, og manglen på ressourcer. Den manglende undervisning, understøttes af trivselsrapporten, hvor 9/10 elever svarer, at de IKKE har lært om forskellige kønsidentiteter i skolen (Juhl, 2021, s. 104). Anden del af analysen belyste billedbogens potentialer og pædagogiske anvendelsesmuligheder i danskundervisningen. Ewers' model tydeliggjorde billedbogens implementering med eksempler, ud fra en socialkonstruktivistisk tilgang (Ewers, 2001; Mottelson & Muschinsky, 2017).

I henhold til Skovs todelte dannelsesprojekt i litteraturen, kan implementering af billedbogen fungere som en tilgang til værdier og normer på tværs af kulturer, samtidig med, at den kan fungere som en personlig rejse, hvor eleverne introduceres for nye aspekter af kønsidentitet (2012, s. 210). Derudover kan billedbogen i et dannelsesmæssigt aspekt være en ressource til at skabe et inkluderende læringsmiljø, ved at de forskellige kønsidentiteter understøttes og anerkendes (Molbæk, 2023). I henhold til Ewers' pædagogiske litteraturanvendelse, kan billedbogen styrke elevernes sprogforståelse og være fundamentdannende for meningsfulde samtaler om kønsidentitet, normer, mangfoldighed og inklusion (2001, s. 182-183).

4.1 Handletiltag - *Litteraturguide til billedbogen Det føles godt at være dig selv:*

Ved at undersøge hypotesen for dette bachelorprojekt, sigter handletiltaget af imødekomme ovenstående udfordringer, samt iværksætte et konkret tiltag, som både indbefatter elever og lærere. Litteraturguiden er udarbejdet med henblik på at implementere og didaktisere billedbogen i danskundervisningen i 4. klasse med en socialkonstruktivistisk kønsforståelse (Canger, 2018). Litteraturguiden er opbygget som et trin-for-trin forløb som kan følges slavisk, men i et sådant format, at aktiviteter også blot kan udvælges. Indhold og tilhørende aktiviteter tager afsæt i Fælles Mål for dansk og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab (bilag 4). Forløbets opbygning og aktiviteter er inspireret af Gyldendals forløb "En pige med pigsko" (Saldern & Madsen, u.å.).

Litteraturguidens elevguide og lærervejledning er udarbejdet med kønsidentitet og normer som grundlag, og med det formål at stilladsere eleverne såvel som lærerne i forløbet med et grænseoverskridende emne (Skov, 2012). Lærervejledningen (bilag 4) indeholder fælles mål, didaktiske overvejelser, analyserede områder, samt stilladserende autentiske spørgsmål, både til aktiviteter og klassesamtaler. Elevhæftet (bilag 3) indeholder præsentation af billedbogen, danskanalytiske tilgange til billedbogen, herunder ikonotekst, handling, tekst og billeders samspil, symbolik og følelser samt budskab/tema. Afslutningsvis indbefatter elevguiden individuel skriveproces.

Derewiankas Teaching Learning Cycle (2020) danner udgangspunkt for litteraturguidens opbygning, med det formål, at fremme elevernes videns- og sprogudvikling. Dette praktiseres, da eleverne indbydes, bruger sproget til at opbygge viden, opnå forståelse og reflektere over det lærte, efterfulgt af en selvproduktion. Indhold og arbejdsformer er inspireret af Dysthes (2005) dialogiske undervisning, som centrerer elevernes oplevelser og input. Ved brug af de autentiske spørgsmål (bilag 4), muliggøres diskussioner og refleksioner hos eleverne. I dialogisk undervisning indgår der ofte skriveopgaver, da elevernes læring, ifølge Dysthe, har god effekt af skrivearbejde, hvorved forløbet afsluttes med, at eleverne skal lave en narrativ beretning på en af personerne i bogen (bilag 3). På den måde øges elevernes læringspotentialer, både deres ordkendskab til de forskellige kønsidentiteter, samt forståelsen af, hvad de individuelle kønsidentiteter forudsætter og indebærer (Dysthe, 2005).

Litteraturguidens tilgange og aktiviteter er udarbejdet med afsæt i et socialkonstruktivistisk syn (Mottelson & Muschinsky, 2017), hvor læring sker i Cooperative Learning grupper, som opfordrer til elevsamarbejde, udveksling af synspunkter og forståelse (Kagan & Stenlev, 2006). Eleverne skal i grupper diskutere og udforske begreberne fra forskellige perspektiver. Eksempelvis i form af aktiviteten TÆNK-PAR-DEL (bilag 3), hvor eleverne først individuelt reflekterer, derefter parvis diskuterer, og afslutningsvis deles refleksion og diskussion i plenum.

En dansklærer afprøvede litteraturguiden i 4. klasse med fokus på køn, kønsidentitet og normer i en temauge. Forløbet blev estimeret til 15 lektioner, men strakte sig til 22 lektioner. Efterfølgende forelå respons, hvor dansklæreren identificerede uklare elementer, aktiviteter og opgaveformuleringer. Baseret på denne praksis blev forløbet redaktiseret for at imødekomme dansklærerens feedback.

Del 5 | Diskussion

Første del af analysen fremhæver den kompleksitet, som forståelser af køn er omgivet af. De forskellige synspunkter, som respondenterne definerer, indikerer en bred diversitet i kønsforståelser og kønsidentitet, som ikke kun forstås som biologiske eller sociale faktorer. Det komplekse syn på kønsidentitet kan påvirke, hvordan lærerne underviser i begreberne, og hvorvidt de overhovedet imødekommer kønsdiversitet. Selvom vigtigheden af kønsdiversitet og normkritik anerkendes, består problemstillingen i, at kun et fåtal aktivt implementerer begreberne. Det rejser spørgsmål til, hvordan man aktivt inddrager grænseoverskridende emner som kønsidentitet og normer i danskundervisningen, og på en meningsfuld måde.

Anden del af analysen giver konkrete eksempler på billedbogens praktiske anvendelse i danskundervisningen. Inkludering af kønsidentitet og normer i danskundervisningen med fokus på billedbogen forudsætter, at læreren fremhæver vigtigheden i dialogiske tiltag (Ewers, 2001; Dysthe, 2005). På den ene side kan bogens litterære afsæt styrke elevernes forståelse, udforskning og inklusion af kønsidentiteter, hvor de på samtidig er kritisk tænkende overfor normer. På den anden side kan grænseoverskridende litteratur, som gør op med køn og normer skabe modstand fra individer i elevernes mikrosystem (Molbæk, 2023). Balancen mellem at skabe inklusion og samtidig navigere i modstand, er en kompleksitet, som dansklæreren aktivt skal håndtere.

Christensen (2014) kaster lys over grundlæggende tendenser i voksnes komplekse holdninger til børnelitteratur. Én implicerer, at børn skal beskyttes for kontroversielt indhold som køns- og normkritik. En anden argumenterer for at børn skal udfordres gennem litteraturen, og understreger vigtigheden i, at børn bliver eksponeret for perspektiver, som billedbogen adresserer. En dansklærer i 4. klasse afprøvede litteraturguidens forløb i en temauge, hvor hun undervejs i forløbet modtog forældrehenvendelser. Nogle af forældrene belyste Christensens ene tendens, da de fandt det upassende, at elever i 4. klasse skulle gøres opmærksomme forskellige kønsidentiteter. Hvorimod et andet forældrepar anerkendte og værdsatte, at der allerede i 4. klasse var fokus på begreberne. Forældrenes henvendelser adresserer de udfordringer, som dansklærere kan møde i deres rolle som formidlere af kontroversiel litteratur. Det komplekse dilemma består i, hvordan dansklærere skal

navigere i at udfordre eleverne gennem litteratur, og på samme tid beskytte elever mod kontroversielt indhold. Dette rejser også spørgsmål om kompleksiteten i at implementering af køns- og normkritisk materiale, uden at forsage konflikter eller ubehag.

5.1 Teoretisk- og analytisk afsæt

Kritisk syn på trivselsrapporten

I den teoretiske rammesætning redegøres der for en trivselsrapport, hvor det fremgår, at majoriteten af respondenterne ikke længere går i skole. Derudover henvender spørgeskemaundersøgelsen sig til LGBTQ+-individer, som er op til 25 år gamle. Disse faktorer gør, at trivselsrapporten ikke er repræsentativ, hvilket kan skabe en bias i forhold til en udelukkende nuværende vurdering af grundskolens samlede antal LGBTQ+-elever i komparation til respondenterne (Juhl, 2021, s. 54-55).

Kritisk syn på kønsforståelser

Brøndsted & Cangers (2016) forståelser for køn kan kritiseres for at kasseinddele køn i tre forståelser, fremfor at se køn som en dynamisk proces, der ikke nødvendigvis passer i en af de tre forståelser. Kritikken af den biologiske forståelse påpeger dens tendens til absolutisme og manglende forklaring på kønnets mangfoldighed, den socialisationsteoretiske tilgang kritiseres for at være deterministisk og ikke anerkende individets evne til at transcendere sociale kategorier og konstruktivismen kritiseres for at negligere individets oplevelser og kropslige erfaringer i identitetsdannelsen (2016, s. 61).

Kritisk syn på billedbogsanalyse

I den teoretiske rammesætning redegøres der for billedbogen i en bred ikke-normativ forståelse, fremfor at kategorisere den som en bestemt genre (Christensen, 2003), hvorpå billedbogen også analyseres i den forståelse. Med et metodekritisk blik kunne billedbogen med fordel være kategoriseret som et multimodalt medie (Gissel, 2016), og ligeledes været analyseret på de vilkår.

Del 6 | Konklusion

Med udgangspunkt i problemformuleringen *Hvordan kan man inkludere kønsidentitet og normer i danskundervisningen*, samt de tre undersøgelsesspørgsmål, vil jeg i dette afsnit udfærdige en konklusion på baggrund af bachelorprojektets undersøgelser og handletiltag.

Kompleksiteten i kønsidentitet og normer, blev i den empiriske analyse tydeliggjort af dansklærernes differentierede definition og betydningstillæggelse af kønsidentitet og normer. På trods af kompleksiteten i lærernes besvarelser, blev undervisning i kønsidentitet og normer anerkendt som vigtigt, men der forekom mangel på egne kompetencer, undervisningsmaterialer og aktiv praksisorienteret handling. Dansklærernes manglende implementering af begreberne i praksis, kan måske afspejles i deres individuelle syn, kompetencer og betydningstillæggelse. På den måde kan lærernes anerkendelse såvel som afstandtagen være afgørende for, hvorvidt de praktiserer og inkluderer kønsidentitet og normer i danskundervisningen.

Billedbogens danskanalytiske og dialogiske potentialer blev i analysens anden del af belyst. Herunder som en ressource til at inkludere kønsidentitet og normer i danskundervisningen, og på samme tid styrke elevernes forståelse for begreberne. Udfordringen i at inkludere en ikke-didaktiseret billedbog er dog, at læreren skal have kompetencer til at kunne skabe et meningsfuldt forløb, som både favner danskfaget og dets indholdsområder. Derudover skal dansklæreren også evne at agere køns- og normkritisk i praksis, trods egen definition og betydningstillæggelse af begreberne.

Formålet med udviklings- og handleperspektivets litteraturguide, i form af et tilrettelagt undervisningsforløb til billedbogen, er iværksat for styrke elevernes forståelse for kønsidentitet og normer. Dette samtidig med, at dansklærerne opnår kompetencer, og stilladseres til at undervise i begreberne, med et tilgængeligt og håndgribeligt materiale, som de efterlyser. Litteraturguidens afprøvelse i praksis, giver en stærk tilføjelse af, at det kan være vanskeligt at undervise i begreber som kønsidentitet og normer. Dette belyses i forældrenes holdninger og synspunkter. De forældre, hvis synspunkter stemmer overens med normen, fandt billedbogen upassende for en 4. klasses, hvorimod det blev anerkendt af de forældre, hvis synspunkter er køns- og normkritiske.

Med afsæt i bachelorprojektets problemformulering og tilhørende undersøgelsesspørgsmål, kan det konkluderes, at inkludering af kønsidentitet og normer i danskundervisningen er en kompleks udfordring, uden konkret materiale. Ved at inkludere litteraturguiden i danskundervisningen, styrkes elevernes forståelse for kønsidentitet og normer, samtidig med, at dansklærerne stilladseres til at undervise i kønsidentitet og normer, med udgangspunkt i forløbets tilrettelæggelse og tilhørende lærervejledning.

Litteratur

- Boding, J. (2019): Hvordan skriver du en analyse til dit bachelorprojekt? I: Boding, J. et al. (Red.)
Bachelorprojektet i læreruddannelsen: En håndbog (s. 93-105). Hans Reitzel Forlag.
- Boolsen, M. W. (2008). *Spørgeskemaundersøgelser: Fra konstruktion af spørgsmål til analyse af svarene*. Hans Reitzels Forlag.
- Brekke, M. & Tiller, T. (2014). *Læreren som forsker: Indføring i forskningsarbejde i skolen*. Forlaget Klim.
- Brønsted, L. B., & Canger, T. (2016). Kønsforståelser. I: L. B. Brønsted & T. Canger *Køn: Pædagogiske perspektiver*. (s. 39-64) Samfundslitteratur. Professionens begreber.
- Brønsted, L. B., & Canger, T. (2016). Kønsidentitet og kønsidentifikation. I: L. B. Brønsted & T. Canger *Køn: Pædagogiske perspektiver*. (s. 65-79) Samfundslitteratur. Professionens begreber.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2022a, 10. august). *Demokrati og fællesskaber: Skab inkluderende undervisningsmiljøer*. <https://www.emu.dk/grundskole/demokrati-og-faellesskaber/trivsel-og-tryghed-lgbt-elever/skab-inkluderende>
- Børne- og Undervisningsministeriet (2022b, 30. november). *Dansk faghæfte 2019. (2 udg.)*.
https://emu.dk/sites/default/files/2023-01/GSK_Dansk_Faghæfte_2020.pdf
- Børne- og Undervisningsministeriet (2022c, 30. november). *Dansk fælles mål 2019*.
https://emu.dk/sites/default/files/2020-09/GSK_FællesMål_Dansk.pdf
- Canger, T. (2018). *Kønsbevidst pædagogik*. Aarhus Universitetsforlag. Pædagogisk rækkevidde Nr. 8
- Christensen, N. (2002). Indgangsvinkler til analyse af billedbøger. I: N. Christensen, T. Jørgensen, A. Skyggebjerg & A. Ø. Steffensen (Eds.), *Nedslag i børnelitteraturforskningen 3*. (165-186). Roskilde Universitetsforlag.
- Christensen, N. (2003). *Den danske billedbog 1950-1999: Teori, analyse, historie*. Roskilde Universitetsforlag/Center for Børnelitteratur.
- Christensen, N. (2014). Frit valg på alle hylder? Når voksne bestemmer, hvad børn skal læse. Litteratursiden.dk. <https://litteratursiden.dk/artikler/frit-valg-pa-alle-hylder-nar-voksne-bestemmer-hvad-born-skal-laese>
- Derewianka, B. (2020). *Exploring how texts work*. Primary English Teaching Association Australia (PETAA). Australia

- Dysthe, O. (2005) *Det flerstemmige klasserum*. Oversat af: Ib Høy Hansen fra Det flerstemmige klasserommet, 1997. Århus, Klim.
- Ellegaard, A. & Kristiansen, E. (2021). *Lærerfaglig undersøgelse: BA1 i kønsidentitet og normer*. Københavns Professionshøjskole.
- Ewers, H-H. (2001). Børne- og ungdomslitteratur - litteratur i pædagogikkens tjeneste eller selvstændig digtekunst? I: A. Skyggebjerg (red.) *Nedslag i børnelitteraturforskningen 2*. (s. 175 – 195). Roskilde Universitetsforlag.
- Gissel, S. T. (2016). *Mediedidaktik: I teori og praksis*. Hans Reitzels Forlag.
- Grigni, N. (2019). *feelgood.2.COMP.jpg | books*. Noah Grigni - Freelance Illustrator – They/Them. <https://www.noahgrigni.com/books?pgid=kfmyu2my-4e299fa9-26a2-4530-9ad5-ffed2ff80b44> Brugt med tilladelse fra illustrator.
- Grigni, N. (2019). *feelgood.7.COMP.jpg | books*. Noah Grigni - Freelance Illustrator – They/Them. <https://www.noahgrigni.com/books?pgid=kfmyu2my-67768ff0-7257-4f9c-83b9-aa22247d9948> Brugt med tilladelse fra illustrator.
- Institut for Kommunikation og Kultur. (2019, 4. januar). *Nyudnævnt professor sætter spot på børnelitteratur for fremtiden*. Aarhus Universitet. <https://cc.au.dk/aktuelt/nyheder/nyhed/artikel/nyudnaevnt-professor-saetter-spot-paa-boernelitteratur-for-fremtiden>
- Jensen, A. H., & Gundersen, M. D. L. M. (red.) (2022). Kap. 1: LGBTQ+ og dannelse til mangfoldighed. I: A. H. Jensen & M. D. L. M Gundersen *LGBTQ+ i skolen*. (s. 13-46) Dafolo.
- Jensen, U. M. (2023, 3. juli). *Til kamp mod transpropaganda: Bogafbrændig foran Gentofte Hovedbibliotek*. Ballet Magnifique. <http://balletmagnifique.blogspot.com/2023/07/til-kamp-mod-transpropaganda.html>
- Juhl, N. L. (red.) (2021). *Stop diskrimination i skolen: LGBTQ+ elevers trivsel og vilkår i grundskolen*. LGBT+ Ungdom & LGBT+ Danmark. <https://lgbt.dk/wp-content/uploads/2021/06/Stop-diskrimination-i-skolen-2021.pdf>
- Johansson, B., & Ring, A, S. (2018). *Lad sproget bære. Genrepædagogik i praksis*. (2. udg.). oversat fra svensk efter Låt sproket bära. Genrepædagogik i praktiken, 3. udg. af Morten Visby og Lone Østerlind. Akademisk Forlag.
- Kagan, S. & Stenlev, J. (2006). *Cooperative Learning: Undervisning med samarbejdsstrukturer*.

Alinea.

- Karpatschof, B. (2020). Kap. 22: Den kvalitative undersøgelsesforms særlige kvaliteter. I: S. Brinkmann, & L. Tanggaard (red.) *Kvalitative metoder: En grundbog*. (3. udg., s. 557-579). Hans Reitzels Forlag.
- Klafki, W. (2011). *Dannelsesteori og didaktik: Nye studier*. (3. udg.) Oversat fra tysk efter Neue Studien zur Bildungstheorie und didaktik, 1996 af Bjørn Christensen. Forlaget Klim.
- Lodahl, A. M. (2018). Kap. 11 - De fleste falder uden for normen - heteronormativitet i den danske Folkeskole. I: L. A. Roien, V. Simovska, & C. Graugaard. (Eds.) *Seksualitet, skole og samfund: Kritiske perspektiver på seksualundervisning*. (s. 253-272). Hans Reitzels Forlag.
- Lynggaard, K. (2020). Kap. 7: Dokumentanalyse. I: S. Brinkmann, & L. Tanggaard (red.) *Kvalitative metoder: En grundbog*. (3. udg., s. 185-202) Hans Reitzels Forlag.
- Madsen, K. L. (2022). Normer. I: K. L. Madsen, J. Jørgensen & J. Graack (red.) *Normkritik i pædagogisk praksis*. (s. 25-37) Hans Reitzels Forlag.
- Miljø- og Fødevareministeriet (2020). Regeringen: Frihed til forskellighed - styrkede rettigheder og muligheder for LGBTI-personer. Regeringens Kommunikationsenhed.
https://mfvm.dk/fileadmin/user_upload/MFVM/Ligestilling/lgbt_publication_skaermlaesbar.pdf
- Molbæk, M. (red.) (2023). Kap. 1 - Bogens baggrund og udgangspunkt. I: M. Molbæk (red.), L. Hedegaard-Sørensen & C. Quvang, *Deltagelse og forskellighed: En grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis*. (3. udg., s. 13-20) Hans Reitzels Forlag.
- Molbæk, M. (red.) (2023). Kap. 2 - Det inkluderende perspektiv i skolen. I: M. Molbæk (red.), L. Hedegaard-Sørensen & C. Quvang, *Deltagelse og forskellighed: En grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis*. (3. udg., s. 21-55) Hans Reitzels Forlag.
- Molbæk, M. (red.) (2023). Kap. 4 - Specialpædagogikkens rammer og organisering. I: M. Molbæk (red.), L. Hedegaard-Sørensen & C. Quvang, *Deltagelse og forskellighed: En grundbog om inklusion og specialpædagogik i lærerpraksis*. (3. udg., s. 83-110) Hans Reitzels Forlag.
- Mottelson, M., Muschinsky, L. J. (2017). *Undersøgelser: Videnskabsteori og metode i pædagogiske studier*. Hans Reitzel Forlag.

- Nikolajeva, M. (2004). *Billedbogens puslespil*. Oversat af: Nanna Gyldenkerne fra Bilderbokens pusslbitar, 2000. Høst & Sønns Forlag.
- Pjenggaard, S. (2019): Hvordan skriver du et metodeafsnit til dit bachelorprojekt? I: Boding, J. et al. (Red.) *Bachelorprojektet i læreruddannelsen: En håndbog* (s. 61-79). Hans Reitzel Forlag.
- Salderen, C. & Madsen, J. Ø. (u.å.) *En pige med pigsko*. Gyldendal.
<https://dansk3-6.gyldendal.dk/forloeb/vaerker/en-pige-med-pigsko>
- Skov, L. I. (2012). Billedbogen i undervisningen. I: K. Esmann Knudsen (red.), *Hvad gør vi med børnelitteraturen?* (s. 209-229). Syddansk Universitetsforlag.
- Thorn, T. (2022). *Det føles godt at være dig selv: En bog om kønsidentitet*. Oversat af Ivy-Oak Bech Charlton fra: *It feels good to be yourself: A book about gender identity*, 2019. Forlaget Klippe.

Bilag:

Nedenstående bilag er afgrænset til de spørgsmål, som undersøges i analysen, da samlet empiriindsamling fylder 20 sider. Tilhørende besvarelser er afgrænset til at eksplicite de respondenter, som underviser i dansk på mellemtrinnet. Det samme gør sig gældende for litteraturguiden, hvorfor det kun er en afgrænset mængde bilag der forefindes derfra. Samlet empiriindsamling og litteraturguide kan forefindes i mit Google Drev: [https://drive.google.com/drive/folders/1Ncry6wORG-KSe8H1qf5qj9_02Oav9ewMs?usp=share link](https://drive.google.com/drive/folders/1Ncry6wORG-KSe8H1qf5qj9_02Oav9ewMs?usp=share_link)

Bilag 1 – Undersøgelsesdesign – Empiriindsamling:

Spg. 6: Hvordan definerer du køn? Beskriv gerne hvilke umiddelbare tanker du har.

1. En kvinde og en mand, om man er født som det eller ej, eller bliver det. Jeg ha meget svært ved at forholde mig til en mellemting og tror at det er et fåtal som har det sådan
2. Ud fra biologisk køn og kønslig fremtræden.
3. Køn er primært biologisk. Mænd er udstyret med mandlige kønsorganer og et XY kromosom. Kvinder har kvindelige kønsorganer og har XX kromosom. Derimellem ligger en lille minoritet af personer født med kromosom mutationer og/eller med misdannede kønsorganer (Intersex personer). Udover det biologiske knytter der sig nogle socialt-konstruerede forestillinger og kønsroller tilknyttet mænd og kvinder og hvad der betragtes som maskulint og feminint. Disse er foranderlige og har ændret sig gennem historien og i forskellige kulturer og derfor er de fleste af disse forestillinger om hvad der er maskulint og feminint ikke naturgivne sandheder.
4. Kønsbegrebet er en svær størrelse at definere præcist, da der i en moderne kønsforståelse findes mange forskellige måder at identificere sig på i forhold til køn. Dog vil jeg påstå, at ens kønsidentitet er noget personligt, som man som individ selv bestemmer - om end der kan være mange udefrakommende kræfter, der har eller ønsker at have indflydelse på individets frie valg.
5. Tænker man er født med det, og passer det ikke ens indre så skal de ændres
6. Jeg identificerer mig med det biologiske køn jeg fik tildelt ved fødslen.
7. Som noget relativt.
8. Køn defineres som et spektrum henover det mandlige og kvindelige, dog kan det også defineres mere binært biologisk
9. Om man er en mand eller kvinde, men det gælder jo ikke længere, mand og kvinde definitionen gælder ikke længere

Spg. 8: I hvor høj grad, mener du at det er vigtigt, at der undervises om kønsidentitet og normer i folkeskolen?

Spg. 9: Hvorfor/hvorfor ikke?

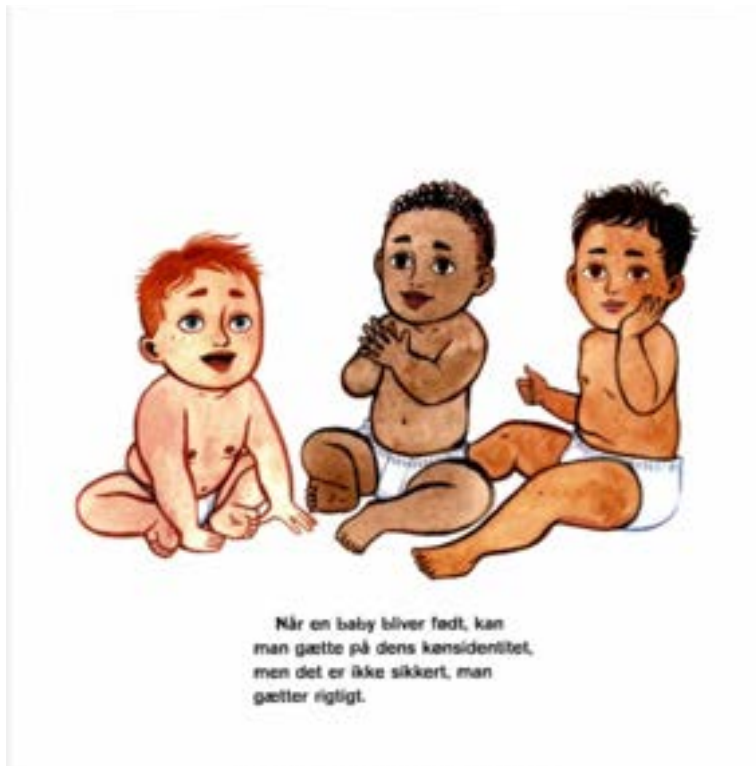
1. For at sætte fokus på forskellighed og anerkende at elever er forskellige.
2. -
3. Kønsdiskussionen er meget oppe i tiden, og det er godt at informere eleverne om, hvad denne diskussion i bund og grund går ud på. Så de forstår problematikken og de følelser der kan være på spil hos nogle mennesker.
4. Der er mange andre ting der er ligeså vigtig i børn og unges dannelse. Derfor mener jeg den ligger på 5 ud af 10.
5. Det vigtigt at eleverne for en forståelse for at mange af de opfattelser og "kasser" vi tager for givet ikke er naturgivne sandheder men social konstruerede og kulturelt betingede. De skal forstå at det er okay ikke at passe ind i disse kasser og som en del af folkeskolens formål om at være demokratisk dannende og præget af frisind skal eleverne også lære om dette i forhold til at opmuntre til et tolerant menneskesyn.
6. Jeg synes det er vigtigt - men jeg mangler måske lidt mere viden om emnet... Det er et svært område at bevæge sig i og jeg synes man skal være relativ klar i spyttet omkring de forskellige køn, da der kan sidde elever og føle sig stødt eller ramt, hvis man siger noget 'forkert'.
7. For at skabe en åbenhed, og en normalitet. Så vires børn ikke vokser op og føler sig anderledes.
8. Vigtigt med en forståelse om køn, etnicitet - det der ikke lige ligger til højrebenet
9. fordi der vil sidde i elever i klassen, som på et eller tidspunkt ikke føler, at de passer ind i kasserne kvinde eller mand, derfor er det vigtigt at fortælle dem, at der er andre kasser, du kan passe ind i.

Spg. 10: Hvordan underviser du emnerne kønsidentitet og normer?

1. Når emnet dukker op i en classesamtale
2. Tager udgangspunkt i hvad eleverne selv føler, og oplyser om eksempler på andres mening og andre kulture.
3. Jeg underviser i det i uge 6 indtil videre.
4. Jeg underviser ikke i det som sådan, men når vi snakker om børnerettigheder og ved klassemøder taler vi tit om ligeværd og retten til at være den man er. Der passer det naturligt ind at tale om at der er mange måder at være menneske på.
5. Dels har jeg planlagt forløb, der specifikt omhandler køn og identitet. Dels søger jeg at implementere kønskritiske materialer og tekster i min øvrige undervisning, hvor det kan give mening.
6. Bruger meget alt den materiale der ligger ifbm uge 6
7. Igennem en mangfoldig tilgang til det at være et menneske
8. Det gør jeg ikke
9. Det gør jeg alt for lidt. Jeg håber på at kunne blive bedre i mit forhåbentligt lange lærerliv

Bilag 2 – Uddrag fra *Det føles godt at være dig selv*:

Bilag 3 – Litteraturguide til *Det føles godt at være dig selv* – Elevhæfte:

Elevhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 7 af 38

Del 2 – Ind i billedbogen

Opgave 2.1 – Undersøg billedbogens ikonotekst

- Hvad lægger du mærke til?
- Hvad undrer du dig over?
- Hvad fortæller bagsideteksten dig?
- Hvad er kensidentitet?
- Hvad tror du, at bogen handler om?

FÆLLES

Opgave 2.2 – Hør billedbogen *Det føles godt at være dig selv*

Lyt til din lærers oplæsning
Kig og hold øje med billederne i bogen

Opgave 2.3 – Det første indtryk og TÆNK-PAR-DEL

Du har haft dit første møde med *Det føles godt at være dig selv*.
Del dit indtryk og dine oplevelser med dine klassekammerater i TÆNK-PAR-DEL.

FÆLLES

TÆNK-PAR-DEL – sådan fungerer det:

1. Lyt til din lærers spørgsmål
2. Tænk over spørgsmålet
3. Fortæl din sidemand om dine tanker
4. Del dine tanker med resten af klassen

IKONOTEKST

Bogens samlede udtryk = format, indbinding, papirkvalitet, typografi, forside, satsblade, stofflade, ramstøvt forløb i tekst og billeder, evt. efterord, bagside

Elevhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 8 af 38

Del 2 – Ind i billedbogen

Opgave 2.4 – Hvad handler billedbogen om? – fang en makker

Nu skal du få styr på, hvad *Det føles godt at være dig selv* handler om.

Fang en makker – sådan fungerer det:

1. Gå rundt mellem hinanden på gulvet.
2. Når jeres lærer siger fang en makker, går I sammen to og to.
3. Jeres lærer stiller et spørgsmål, som I taler sammen om.
4. Del nogle af jeres svar med resten af klassen.
5. Gå igen rundt mellem hinanden, fang en ny makker osv.

FÆLLES

Opgave 2.5 – Skriv 3 kensidentiteter fra *Det føles godt at være dig selv*

1.	
2.	
3.	

KENSIDENTITET

Det er personens egen måde at beskrive sig på, som kan være et ord, et sætning, et billede, et symbol og lignende.

NORMER

Normer er de udtalte regler, som vi lever efter, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder mod normerne for tale, kan det føle sig ubehageligt, diskriminerende.

Elevhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 9 af 38

Del 2 – Ind i billedbogen

Opgave 2.6 – Tankebobler - A

Billedbogen fortæller os om en masse forskellige kensidentiteter. Den fortæller os også om forskellige personer.

MAKKERPAR

1. Find sammen med din makker
2. Brainstorm over de personer vi møder i billedbogen
3. Brainstorm over de forskellige kensidentiteter

Udvælg 3 personer, og skriv dem og deres kensidentiteter i begge jeres tankebobler:

HVAD ER TÆNKBOBLER?

En tankeboble er en særlig symbolsk, der bruges til at få styr på forskellige oplysninger i en tekst, men som også tænker, hvad du allerede ved om emnet

Elevhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 14 af 38

Del 3 – Længere ind i billedbogen

Opgave 3.5 – Sammenlign jeres bobler

Find sammen med din makker
Sammenlign tankebobler A, tankebobler B og tankebobler C

MAKKERPAR

Svar på spørgsmålene:

- Hvilke forskelle er der mellem barnets tanker?
- Hvad man der menes med bogens anden sætning: Hun er en transkønnet pige.
- Hvordan udvikler barnet sig gennem billedbogen?
- Hvad har hjulpet barnet til at udvikle sig?
- Hvilke kensidentiteter har du skrevet ned?
- Hvad betyder de kensidentiteter har du skrevet ned?

Opgave 3.6 – Præsenter jeres bobler for hinanden

Find sammen med i jeres firemandsgrupper
Præsenter jeres tankebobler
Præsenter jeres besvarer på spørgsmål for hinanden
Gruppen med den yngste starter med at præsentere

FIREMANDS GRUPPER

Dem af jer, der lytter, skal huske at give medaljer og missioner.
Når du skal give medaljer og missioner, kan du fx sige:

- Du er god til at fortælle frit.
- Prøv at tale lidt højere.
- Prøv at tale lidt langsommere.
- Du er god til at lytte på mig, mens du taler osv.

HVAD ER TÆNKBOBLER?

En tankeboble er en særlig symbolsk, der bruges til at få styr på forskellige oplysninger i en tekst, men som også tænker, hvad du allerede ved om emnet

Udvalgte Det føles godt at være dig selv Side 17 af 18

Del 4 – Lidt længere ind i billedbogen

Tekst og billeder

MAKKERPAR

Nu er en transkriberet side

Det betyder, at du kan læse teksten, mens du ser på billedet. Det betyder også, at du kan se en dræng, fordi han står lidt uden for rammen af billedet, og han er en dræng.

1. Hvad fortæller teksten om Rosa?
 • Hvad er en transkriberet side?
 • Hvorfor troede forældrene, at hun var en dræng?

2. Hvad fortæller billedet om Rosa?
 • Hvordan ser Rosa ud?
 • Hvordan kan man se, om hun er en dræng eller en pige?

3. Hvordan er forholdet mellem teksten og billedet?
 • Tekst og billeder fortæller det samme
 • Teksten er afhængig af billederne
 • Teksten og billederne forstærker hinanden
 • Tekst og billeder sætter spørgsmålstegn ved hinanden
 • Tekst og billedet siger noget forskelligt

Besvar spørgsmålene i hæftet

KØNSIDENTITET: Det er personens egen måde at udtrykke sig på, som kan være et navn, en krop og en måde at udtrykke sig på. F.eks. påklædning, kønsvik og taleråder.

NORMER: Normer er de udsatte regler, vi har for, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder mod normerne for køn, kan det betyde uheld, diskrimination.

Udvalgte Det føles godt at være dig selv Side 16 af 18

Del 4 – Lidt længere ind i billedbogen

Tekst og billeder

MAKKERPAR

Opgave 4.2 – Undersøg side 3, 7, 14 & 20 i billedbogen

1. Find sammen med din makker
 2. I et ukendt underlag, hvad tekst og billede sammen fortæller om personerne.

1. Hvad fortæller teksten om personerne?
 • Hvad er en pige?
 • Hvad er en dræng?

2. Hvad fortæller billedet om personerne?
 • Hvordan har personerne det? (f.eks. glade, inkluderende, føler sig udenfor)

3. Hvordan er forholdet mellem teksten og billedet?
 • Tekst og billeder fortæller det samme
 • Teksten er afhængig af billederne
 • Teksten og billederne forstærker hinanden
 • Tekst og billeder sætter spørgsmålstegn ved hinanden
 • Tekst og billedet siger noget forskelligt

Besvar spørgsmålene i hæftet

KØNSIDENTITET: Det er personens egen måde at udtrykke sig på, som kan være et navn, en krop og en måde at udtrykke sig på. F.eks. påklædning, kønsvik og taleråder.

NORMER: Normer er de udsatte regler, vi har for, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder mod normerne for køn, kan det betyde uheld, diskrimination.

Udvalgte Det føles godt at være dig selv Side 22 af 18

Kønsidentitet

Opgave 5.2 – Forklar kønsidentiteter

1. Find sammen med din makker
 2. Find en af jeres iPads
 3. Gå på Google og søg efter kønsidentiteter
 4. Find mindst 3 kønsidentiteter
 5. Forklar dem med jeres egne ord (i begge jeres hæfter)

MAKKERPAR

Besvar spørgsmålene i hæftet

KØNSIDENTITET: Det er personens egen måde at udtrykke sig på, som kan være et navn, en krop og en måde at udtrykke sig på. F.eks. påklædning, kønsvik og taleråder.

NORMER: Normer er de udsatte regler, vi har for, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder mod normerne for køn, kan det betyde uheld, diskrimination.

Udvalgte Det føles godt at være dig selv Side 23 af 18

Normer

Nu har vi stillet på normer flere gange – hvad tænker du, når du hører normer?

Opgave 5.3 – Forklar normer

1. Find sammen med din makker
 2. Find en af jeres iPads
 3. Gå på Google og søg efter normer
 4. Find mindst 3 forskellige normer
 5. Forklar dem med jeres egne ord (i begge jeres hæfter)
 6. Forklar hvordan køn og normer hænger sammen

Besvar spørgsmålene i hæftet

Oversvej... findes der forskellige slags normer? Er normer en god ting? Er normer en dårlig ting? Hvordan er man normekritisk?

Opsamling i klassen

FÆLLES

KØNSIDENTITET: Det er personens egen måde at udtrykke sig på, som kan være et navn, en krop og en måde at udtrykke sig på. F.eks. påklædning, kønsvik og taleråder.

NORMER: Normer er de udsatte regler, vi har for, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder mod normerne for køn, kan det betyde uheld, diskrimination.

Eleverhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 26 af 38

Del 6 – Endnu længere ind i billedbogen

Symboler og følelser

Tingenes symbolik

På nogle af billederne er der ting, der betyder noget andet og mere end det, man lige ser. Man kan sige, at tingen har en symbolsk betydning. Et symbol er noget, som betyder noget andet end sig selv.

- Fx kan farven sort symbolisere død, og farven hvid kan symbolisere renhed.

Bestemte ting kan også symbolisere noget andet.

- Fx kan et hjerte symbolisere kærlighed,
- Et tordenvejr kan symbolisere vrede eller kaos
- Et kors kan symbolisere død osv.

FÆLLES

Opgave 6.1 – Træer i *Det føles godt at være dig selv*
 I *Det føles godt at være dig selv* er træer med på mange af billederne.

- Hvorfor er træet med på så mange af billederne?
- Træer kan fx symbolisere liv, vækst, styrke, naturlighed og jordforbindelse.
- Hvordan synes I, at det passer med historien om børnene?

Eleverhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 27 af 38

Del 6 – Endnu længere ind i billedbogen

Symboler og følelser

Nu skal I selv prøve at finde symbolers betydning i *Det føles godt at være dig selv*

MAKKERPAR

1. Find sammen med din makker
2. Find en af jeres iPads
3. Gå på Google og søg efter normer

Opgave 6.2 – Symboler i *Det føles godt at være dig selv*
På mange af billederne er der også fugle

- Hvad symboliserer fugle?
- Hvorfor er der mon fugle med på så mange af billederne?
- Hvordan synes I, at det passer med historien om børnene?

Bevæg spørgsmålene i hæftet

På mange af billederne er der forskellige børn

- Hvad symboliserer mangfoldighed?
- Hvorfor er der mon så mange forskellige personer med på billederne?
- Hvordan synes I, at det passer med historien om børnene?

Eleverhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 28 af 38

Del 7 – Lige lidt længere ind i billedbogen

Historiens budskab/tema

Opgave 7.1 – Hvad vil Theresa Thorn fortælle os?

MAKKERPAR

Det føles godt at være dig selv handler om en Rosa, der tager os med på hendes rejse fra dreng til pige. Men hvad drejer historien sig egentlig om?

Makkerpar

I skal forberede jer på en fælles samtale om bogen. Brug spørgsmålene på arbejdsarket *Det føles godt at være dig selv*- tema på side 36-37. Husk at skrive jeres svar ned.

Opgave 7.2 – Opsamling - Hvad vil Theresa Thorn fortælle os?

- Lyt efter, om dine klassekammerater har opdaget andre ting end dig
- Skriv dine klassekammeraters noter ind i din egen tekst.
- Spørg gerne ind til de andres fund (f.eks. hvorfor, hvor ser du det).
- Ræk hånden op og fortæl jeres svar. Måske I har fundet noget, som de andre ikke har

FÆLLES

ADVARSEL: Det er personalets egen indre opfattelse af et køn, en lærebog og en måde at udtrykke sig selv på. I skal pålægning, kønsforskning og lærebøger.

NORMER: Normer er de udtalte regler vi har for, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder med normerne for køn, kan det betyde udtæring, diskrimination.

Eleverhæfte *Det føles godt at være dig selv* Side 28 af 38

Del 7 – Lige lidt længere ind i billedbogen

Historiens budskab/tema

Handler om – Drejer sig om

Når vi læser litteratur, altså opdigtede tekster, er det ikke nok at læse og forstå tekstens handling. Litteratur skal nemlig ikke kun forstås, men også fortolkes. At fortolke en tekst vil sige at finde frem til tekstens budskab og tema. Det betyder, at man skal forsøge at svare på spørgsmål som: Hvad betyder teksten? Hvad vil forfatteren fortælle med teksten?

FÆLLES

Man skelner mellem, hvad teksten **handler** om, og hvad den **drejer sig om**.

- Det, der sker i teksten, er det, som teksten **handler om** – nemlig handlingsforløbet.
- Det, som forfatteren vil fortælle med teksten, er det, som teksten **drejer sig om** – budskab og tema.

EKSEMPEL:
 H.C. Andersens eventyr Den grimme ælling handler om en ælling, der vokser op i en hønsegård og bliver drillet. Eventyret drejer sig om, at selvom man bliver drillet og mobbet, kan man blive til noget stort.

Udværlte *Det føles godt at være dig selv* Side 31 af 38

Del 8 – Lige det sidste stykke ind i billedbogen

Skriv videre

I *Det føles godt at være dig selv* har børnene forskellige kønsidentiteter. Der er fx både transkønnet pige, nonbinær, cis-kønnet. Du skal nu vælge en af de andre børn i bogen, og skrive en lille multimodal beretning om, hvad der skete den dag, barnet fortafte det til **ENTEN** sine klassekammerater og sine forældre.

ALENE

Opgave 8.1 – De andre børn. Hvad skete der?

Krav til din narrative beretning:

- Historien skal være en jeg-fortælling.
- Skriv fra barnets perspektiv om noget, barnet har oplevet.
- Du skal lade som om, at det er dig selv, og leve dig ind i teksten.
- Du tegner et billede, laver en collage eller finder et billede på nettet, der passer til din historie (f.eks. et billede af barnet, hendes vennet, hendes værelse).
- Historien skal være en narrativ beretning
- Historien skal have en titel.
- Historien skal have en multimodal forside med tegning eller billede
- Historien må max fylde 1/2 side, og du kan vælge at skrive den med din pæneste håndskrift på et stykke papir, eller skrive den på computer/tablet

Handlingsbro
 Forbered og få overblik over din historie ved at udfylde **Handlingsbroen** på side 38 med stikord først.

KØNSIDENTITET: Det er personens egen, indre oplevelse af sit køn, sin krop og sin måde at udtrykke sig selv på. Tekst, påklædning, håndværk og taleråb

NORMER: Normer er de udsatte regler vi har for, hvad der er normalt og rigtigt. For de personer, der bryder med normerne for køn, kan det betyde udstødelse, diskrimination

Udværlte *Det føles godt at være dig selv* Side 32 af 38

Del 8 – Lige det sidste stykke ind i billedbogen

Skriv videre

Opgave 8.3 – Forbered din præsentation

Forbered en kort præsentation af Theresa Thoms *Det føles godt at være dig selv*

Krav til præsentation:

- Fortælle om 3-5 ting, som i har lært ved at læse billedbogen.
- Fortæl, hvad billedbogen **handler** om, og hvad det **drejer sig om**.
- Vise jeres kreative produkt og læs jeres beretning højt.
- Fortæl 2 ting om, hvad andre kan lære, ved at læse billedbogen

ALENE

Opgave 8.4 – Øv jeres præsentation

I skal nu øve jeres præsentation sammen med en makker. Når man skal præsentere noget for andre, er det vigtigt, at man gør sig umage.

Husk at ...

- ... fortælle frit uden at læse op.
- ... tale højt og tydeligt, så alle kan høre dig.
- ... kigge på dem, du taler til.

MAKKERPAR

Øv på skift jeres præsentation for hinanden. Det er en god idé at prøve flere gange. Den af jer, der lytter, skal huske at give medaljer og missioner.

Udværlte *Det føles godt at være dig selv* Side 34 af 38

Del 9 – Hvad har du lært?

I har nu arbejdet med *Det føles godt at være dig selv*, og I har både lært noget om og af billedfortællingen.

Opgave 9.1 – Hvad har I lært om og af billedbogen?

- Find sammen med din makker
- Svar på spørgsmålene
- Skriv jeres svar ned i hæftet

MAKKERPAR

Spørgsmål:

- Har I lært noget af Rosas historie, som I også genkender fra jeres liv?
- Tænker I anderledes om køn, kønsidentiteter, normer, følelser, og mangfoldighed, efter I har læst bogen?
- Hvad har I lært om køn, kønsidentiteter og normer ved at læse bogen?
- Kunne I lide at læse *Det føles godt at være dig selv*? Og vil I anbefale bogen til andre? Hvorfor/Hvorfor ikke?
- Kunne I tænke jer at læse flere bøger, som snakker om svære, personlige og grænseoverskridende emner?
- Hvordan gik det undervejs med at samarbejde og arbejde alene?

Udværlte *Det føles godt at være dig selv* Side 35 af 38

Del 9 – Hvad har du lært?

I har nu arbejdet med *Det føles godt at være dig selv*, og I har både lært noget om og af billedfortællingen.

Opgave 9.2 – Opsamling

Fælles

- Hvad kan vi lære af at læse *Det føles godt at være dig selv*?
- Kan vi lære noget om os selv eller om andres liv?
- Kan denne billedbog få os til at tænke?
- Hvorfor tror I, at denne billedbog kan bruges i danskundervisningen?

Læringsmål – Kan du krydse dem alle af?

☐	Jeg kan undersøge forholdet mellem tekst og billeder i billedbogen
☐	Jeg kan kende forskel på, hvad billedbogen handler om, og hvad den drejer sig om
☐	Jeg kan tænke over og tale om tema/budskab i <i>Det føles godt at være dig selv</i>
☐	Jeg kan sætte mig i en anden persons sted og skrive om personens oplevelser
☐	Jeg kan lave et kreativt produkt og præsentere det for mine klassekammerater
☐	Jeg kan tænke over og tale om billedbogens tema/budskab i forhold til mit eget liv
☐	Jeg kan analysere og forholde en billedbog
☐	Jeg kan nærlæse <i>Det føles godt at være dig selv</i> og tænke over den i mit eget liv
☐	Jeg kan fortælle, hvad kønsidentitet er nævne 3 forskellige
☐	Jeg kan fortælle om forskellige normer og om deres påvirkning

Et lille hellesnit!
 "Et sundt, er et mindre fejlført for en stund. Ikke et sundt, er et mindre selv selv"
 -Lene Kierkegaard

Bilag 4 – Litteraturguide til *Det føles godt at være dig selv* – Lærervejledning:

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 12 af 18

Opgave 3.3 – Fortællinger

Opgave 3.4 – Færdige normer

Opgave 3.5 – Påvender jeres fund til forfatteren

Opgave 3.6 – Opvækst

Eksempler på autentiske spørgsmål til normer:

- Hvad tror I, at drængestregen betyder?
- Hvorfor tror I, at man siger drængestreg, og ikke normestreg?
- Hvad tror I, at pigeholder er?
- Hvorfor tror I, at man siger pigeholder og ikke bare holder?
- Hvad tror I, at det betyder, at man er køndstrik?
- Hvad tror I, at det betyder, at man er normetrik?
- Ifl. Normer, hvad tror I så, at *Det føles godt at være dig selv* prøver at fortælle/lære os?

Eksempler på autentiske spørgsmål til kendsede normer:

- Tror I, at nogen synes, at normer bestemmer deres køn?
- Hvad er et køn eller kønsidentitet, der ikke følger normen?
- Tror I, at kønene i billedbogen følger normen?
- Hvorfor tror I, at forfatteren har skrevet en billedbog, som er normetrik?

Del 6 – Endnu længere ind i billedbogen - Symboler og følelser

Opgave 6.1 – Taler i *Det føles godt at være dig selv*

I mange tilfælde kan **følge** symbolers frihed, transformation eller røpe. I litteraturen og kunsten bruges **følge** ofte som symboler på frihed fra begrænsninger eller som en metafor for at flyve væk fra konventioner og normer.

I forbindelse med identitetsfortællinger eller selvopdagelse kan **følge** også repræsentere en søgen efter **følge** og selvforståelse, hvor individet søger at udforske og forstå sin egen identitet på nye måder. **følge**

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 13 af 18

Del 8 – Lige det sidste stykke ind i billedbogen - Skriv videre

Opgave 8.1 – Du er en norm, hvad er du?

Eksempler på autentiske spørgsmål:

- Hvordan tror I, at I kan være medspillere?
- Hvordan tror I, at historien havde fortsat, hvis forfatteren skrev en 2'er?
- Hvordan tror I, at personerne i *Det føles godt at være dig selv* har det om a antal år?
- Hvor tror I, at personerne er henne om a antal år?

Opgave 8.2 – Hvordan du præsenterer

Opgave 8.4 – Du jeres præsentation

Opgave 8.5 – Det jeres historie

Del 9 – Hvad har du lært?

Opgave 9.1 – Hvad har I lært om og af billedbogen?

Opgave 9.2 – Opvækst

Eksempler på autentiske spørgsmål til *Det føles godt at være dig selv*:

- Hvad synes I om bogen?
- Hvilke spørgsmål har I lyst til at stille til personerne?
- Hvilke spørgsmål har I lyst til at spørge forfatteren om?
- Hvad synes I, var det vigtigste, I fik at vide i bogen?
- Hvad tror I, at *Det føles godt at være dig selv* prøver at fortælle os?
- Har I lært noget af Rosas historie, som I også genkender fra jeres liv?
- Tænker I anderledes om køn, kønsidentiteter, normer, følelser, og mangfoldighed, efter I har læst bogen?
- Hvad har I lært om køn, kønsidentiteter og normer ved at læse bogen?

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 4 af 18

- Hvad tror I, at liden betyder?
- Ved I, hvad kønsidentitet betyder?

Eksempler på undersøgelses spørgsmål til elevernes inputs:

- Hvad fortæller bagsiden os om bogen?
- Hvad tror I, at det betyder, at man hverken er en drøng eller en pige?
- Hvad tror I, at begrebet liden er?
- Hvad er et sårbart emne?
- Køn i kommer i tanker om nogle sårbare emner?
- Kender I nogle bøger, der også handler om sårbare emner?

Opgave 2.4 – Hvad handler billedbogen om? – Læg en mønstre

Spørgsmål til læng en mønstre:

- Hvad fortæller billedbogen om Rosa i starten?
- Hvilke køn/kønsidentiteter bliver nævnt i bogen?
- Hvad hedder Rosas venner?
- Hvad hedder Rosas sødebror?
- Hvilken farve er Rosas kjole?
- Hvilken farve har hun på Alex?
- Hvordan slutter bogen?

Opgave 3.2 – Deres 3 kønsidentiteter fra *Det føles godt at være dig selv*

Opgave 3.4 – Tærkerbilleder - A

- Trækåret pige
- Pige
- Oskåret drøng
- Drøng
- Nivålinjer
- Både en drøng og en pige

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 2 af 18

Forløb til *Det føles godt at være dig selv*

Læreres forberedelse:

- Printe elevhæfte til alle elever
- Printe lærervejledning
- Elevhæftet til at læse på whiteboardet.

Autentiske spørgsmål til supplement:

- Hvad definerer dig som person?
- Valger du din identitet?
- Hvad kan påvirke din identitet?
- Kan din identitet ændre sig over tid?
- Kan andre mennesker påvirke vores identitet?
- Kan dele af din identitet være ens eller forskellige fra andre mennesker?
- Hvad sker der, når vi ser negativ på nogen, fordi de er anderledes end os?
- Hvorfor er det vigtigt at have en liden tilgang, når vi taler om andre menneskers identitet?
- Hvorfor er det vigtigt at læse bøger med mennesker og karakterer, der ligner dig?
- Hvorfor er det vigtigt at læse bøger med mennesker og karakterer, der er anderledes end dig?
- Hvor ens/anderledes er du i forhold til karaktererne/menneskene i denne bog?
- Hvordan føler du dig, når du læser om karakterer, der ligner dig?
- Vil forfatteren og illustrationerne karakterernes identiteter på en respektfuld måde?
- Bemærker du nogen stereotyp forestillinger i historien eller illustrationerne? (Race, køn, økonomi, alder osv.)
- Hvad lærte denne historie og karaktererne dig om menneskers identiteter?
- Hvorfor valgte nogle karakterer at stå op for/afsløre af deres identitet, som nogle mennesker ser negativ på?
- Hvem tror I, at Rosa er i gruppe med i skolen?
- Hvorfor tror I, at Rosa fortalte hendes fortælling, at hun i virkeligheden er en pige?
- Hvordan tror I, at Rosas fortælling magtede på Rosas udledning?
- Hvordan vil I reagere, hvis en af jeres skolekammerater har det ligesom Rosa?

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 5 af 18

Fælles Mål

Litteraturguiden og tilhørende aktiviteter til "Det føles godt at være dig selv" tager udgangspunkt i nedenstående Fælles Mål for dansk og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab (Børne- og Undervisningsministeriet, 2022c & 2022d). Derudover præsenteres specifikke læringsmål til eleverne på næste side.

Dansk efter 4. klasse

Opførelse og indlevelse

- Eleven kan dramatisere litteratur og andre æstetiske tekster gennem oplæsning og tegning
- Eleven har viden om mundtlige, kropslige og billedlige udtryksformer

Fremstilling

- Eleven kan udarbejde multimediale tekster
- Eleven har viden om bedrørende og beroligende fremstillingsformer

Mundtlig

- Eleven kan sammenholde egen tale med andres tale
- Eleven har viden om forståelsesmuligheder

Forklaring

- Eleven kan forklare en tekstforståelse
- Eleven har viden om sammenhæng mellem virkemidler og budskab i tekster

DIALOG

- Eleven kan lytte aktivt til andre og følge op med spørgsmål og respons.
- Eleven har viden om læteformål og undersøgende spørgsmål.

Undersøgelser

- Eleven kan undersøge virkemidler
- Eleven har viden om enkelte metoder til at afbælte virkemidler i en tekst
- Eleven kan undersøge personers motiver, konflikter og handlinger
- Eleven har viden om personkarakteristik

Sundheds, seksualundervisning og familiekundskab efter 3. klasse & 6. klasse

Krop

- Eleven kan samtale om kroppe og mangfoldighed.
- Eleven har viden om kroppes forskelligheder.

Nærvær og identitet

- Eleven kan analysere, hvordan normer for køn og krop kan påvirke børn og unge.
- Eleven har viden om normer for køn og krop.

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 2 af 18

Metoder i litteraturguidens forløb

Teaching Learning Cycle

Undervisningsforløbet til *Det føles godt at være dig selv* er udarbejdet med udgangspunkt i Beverly Derewankas TLC, da forløbet udfæld er, at eleverne selvstændigt udarbejder en skriftlig produktion. Billedbogen forudsætter stærk involvering fra lærerens side, for at dens formål kan forstås meningsfuldt for eleverne (Derewanka, 2006). Faserne i TLC forudsætter også, at læreren målrettet stilladser eleverne i dens forståelse og arbejde med *Det føles godt at være dig selv*, for at sikre, at elevernes egenproduktion lykkes og at de opnår viden om kønsidentitet og normer. Faserne i Derewankas TLC model: oplysning af viden, stilladser læsning, læring om- og modellering af genre, stilladset skrivning og selvstændig skrivning, er min egen oversættelse. Modellen har til formål at fremme elevernes videns- og sprogudvikling, da den indbyder eleverne til at bruge sproget til at opbygge viden, forståelse og reflektere over det lærte.

efterfulgt af at de selv producerer en tekst. I modellemes faser er indhold og arbejdsformer inspireret af Olga Dysthes dialogiske undervisning.

Dialogisk undervisning

Faerne i Derewankas model tager også inspiration fra Olga Dysthes tilgang til det førstelemige klasseværelse og dialogisk undervisning (2005). Det handler om at skabe læring gennem dialog mellem eleverne og læreren, hvor elevernes egne oplevelser og input er centrale. Det betyder, at elevernes perspektiver og udsagn vægtes lige så meget som lærerens, hvilket giver dem mulighed for at tilegne sig ny viden gennem samtaler og refleksioner. I undervisningen, når læreren stiller autentiske spørgsmål, kan det åbne op for mere dybdegående diskussioner og refleksioner hos eleverne. Når eleverne bidrager, er det vigtigt, at deres input anerkendes og mødes med høj værdiærbning, som kan bruges som et springbræt til videre samtaler.

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 2 af 18

Hvis for eksempel en elev deler en anden kønsidentitet, er det afgørende, at læreren respekterer og inkluderer dette input i diskussionen for at skabe en positiv oplevelse for eleven (Dysthe, 2005).

Læreren i det flerstemmige klasserum – konkrete ritag

- Stille autentiske spørgsmål – spørgsmål, som eleverne skal reflektere over
- Stille opfølgende spørgsmål – spørgsmål, som anerkender og værdsætter elevernes svar
- Stille udfordrende spørgsmål til elevernes svar og synspunkter
- Fremhæve elevernes forskellige stemmer
- Fremhæve elevernes umiddelbare oplevelser
- Supplere med faglige begreber og fænomener
- Gennemgang og opsummering i plenum

I dialogisk undervisning indgår der ofte skriveopgaver, da Dysthe mener, at elevernes læring har god effekt af

skrivearbejde. Samspelet mellem dialog og skrivning øger elevernes læringspotentiale, idet skrivearbejdet styrker elevernes indre dialog. I forløbet om *Det føles godt at være dig selv* er elevernes skriveproces eksplisiteret ved, at de skal digte videre på en eller flere af billedbogens personer. På den måde øges elevernes læringspotentiale, både deres ordkendskab til de forskellige kønsidentiteter, men også forståelsen af, hvad de individuelle kønsidentiteterne forudsætter og indebærer.

CL og Socio-konstruktivisme

Med en socio-konstruktivistisk tilgang, der sigter mod at forstå viden som noget, der skabes gennem sociale interaktioner, kan undervisningen i *Det føles godt at være dig selv* integreres Cooperative Learning-metoder (CL) (Mottelson & Muschinsky, 2017). Eleverne skal f.eks. i malkepar og fremsandsgrupper diskutere og udforske temaer om kønsidentitet og normer fra forskellige perspektiver. I forløbet indgår TÆNK-PAR-DEL aktiviteten, hvor eleverne først individuelt reflekterer over

Litteraturguide *Det føles godt at være dig selv* Side 2 af 18

Om litteraturguiden

Denne litteraturguide er udarbejdet med henblik på at implementere billedbogen *Det føles godt at være dig selv* i danskundervisningen i 4. klasse. Billedbogen inviterer og udfordrer eleverne, hvorfor det er vigtigt at stilladser og give plads til elevernes inputs, spørgsmål og refleksioner. Litteraturguiden er opbygget som et trin-for-trin forløb med indhold og tilhørende aktiviteter med udgangspunkt i Fælles Mål i dansk og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab.

Når du skal undervise i *Det føles godt at være dig selv*, kan elevhæftet vises på et whiteboard, hvor i dansk følger den. Forløbet er afprøvet og derefter redigeret i forhold til tid og indhold, men man bør som underviser dog altid tilpasse forløbet til kontekst og elever.

Eleverne i indskolingen og på mellemtrinnet får gennem arbejdet med billedbogen *Det føles godt at være dig selv* en introduktion til danskfaglige analyser, der gør det lettere for dem at forstå forskellige litteraturformer og mediers stil, med fokus på kønsidentitet og normer. Ved at udforske billedbogen som genre får eleverne mulighed for at lære flere litterære teknikker, såsom samspil mellem tekst og billeder, ikonetekst, budskab og symbolik. Dette styrker deres evne til at fortolke og evaluere tekster og udtryksformer, hvilket er et centralt mål i danskfaget ifølge Fælles Mål. Arbejdet med *Det føles godt at være dig selv* hjælper ikke kun med at opnå disse mål, men bidrager også til at opfylde flere andre faglige mål, som fremgår på s. 5, samt de almene dannelsesmål. Derudover er den oprindelige billedbog *Det føles godt at være dig selv* på engelsk, hvilket også giver mulighed for at bruge bogen i engelskundervisningen samt i DSA.

God fornøjelse.